

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФАКУЛТЕТ ПО СЛАВЯНСКИ ФИЛОЛОГИИ
КАТЕДРА „ОБЩО, ИНДОЕВРОПЕЙСКО И БАЛКАНСКО
ЕЗИКОЗНАНИЕ“

**Дълбинни и повърхнинни прояви на семантичните отношения в
аргументната структура на предиката. Съпоставително изследване
между шведски, датски и български език**

Константин Любомиров Радоев

Автореферат на дисертационен труд

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

Професионално направление: 2.1 Филология. Общо и сравнително езиковедство –
Общо езиковедство

Научен ръководител: доц. д-р Екатерина Търпоманова

София,
2025 г.

Дисертационният труд се състои от общо 239 страници; съдържанието на текста е оформено в шест глави (предпоследната от които е включена като апендикс, разглеждащ повърхнинните структури в повече детайл), като са включени 37 таблици, 57 фигури (най-вече дървовидни репрезентации на дълбинния и повърхнинния синтаксис на изследваните езици), списък с източниците на примерите (корпусите) и списък с използваната литература, разделен на онлайн ресурси, българоезични и чуждоезични източници.

Глава 1. Увод (стр. 8–27)

В тази глава са представени темата, обектът, целите и задачите на изследването, предварителната изследователска хипотеза и изследователските въпроси. Обяснена е мотивацията за написването на дисертационния труд и е дадено подробно представяне на избора на емпиричен материал. Главата завършва със структурата на дисертационния труд и с ключ за глосите от скандинавските езици.

В подт. 1.1. са представени обектът, целите и задачите на изследването.

Обектът на изследването е „вътрешният“ характер на аргументите на предиката – семантичните роли, които той приписва на участниците в предикатната ситуация, тяхното кодиране в дълбинната структура на изречението на шведски, датски и български език и реализацията им в повърхнинната изреченска структура.

Предмет на изследването са различни глаголи и предикати на шведски, датски и български език, както и изречения, конструирани с тези предикати. Включени са прототипно транзитивни глаголи и предикати (Næss 2007), непреходни глаголи (неергативни и неакузативни), каузативни и контролни конструкции, както и глаголи за промяна на положението и трансфер на притежание или информация.

Емпиричният материал се състои от глаголи и предикати от различни граматически категории (най-вече вербални, но и адективни и номинални) и валентности (едноместни, двуместни и триместни), както и от прототипни изречения (прости изречения с глагол, спрегнат в изявително наклонение, деятелен залог) (Panther и Köpcke 2008). Отклоненията от тези прототипни изречения се използват като тестове за идентифициране на кодирането на тета-ролите в структурите на трите езика. Примерите са извлечени от три многожанрови корпуса (по един за всеки език – KORP, KorpusDK и БНК), примери, генерирани от автора и проверени чрез Google, и примери, намерени в Google.

Основните цели на изследването са:

- Избор на обща за трите езика теория за изреченската структура и теория на семантичните роли;
- Разглеждане на особеностите на аргументната селекция в шведския, датския и българския език според предикатния тип;
- Анализ на функцията и влиянието на семантичните роли в процеса на деривация на повърхнинната структура на изречения в български, шведски и датски език, както и проверка на позициите на кодиране на семантични отношения.

Изборът на тема е провокиран от хипотезата за закономерното приписване на тета-роли (UTAH – Uniformity of Theta Assignment Hypothesis), формулирана от Бейкър (Baker 1988: 46; 1997: 104–105): идентични тематични отношения между конституентите се репрезентират с идентични структурни отношения на нивото на Д-структурата и аргументи с подобни семантични роли се изразяват в подобни начални структурни позиции както в рамките на един език, така и между езиците.

Разглеждат се два модела на йерархия на семантичните роли: този на Кристер Плацак (Platzack 2009) (АГЕНТ > РЕЦИПИЕНТ > ТЕМА) и този на Марк Бейкър (АГЕНТ > ТЕМА > РЕЦИПИЕНТ/ЦЕЛ). Основен въпрос е кой от двата модела е най-подходящ за описанието на изследваните езици.

Предварителната изследователска хипотеза е, че в шведски, датски и български език глаголните аргументи се свързват за първи път в определени (идентични между трите езика) дълбинни позиции в изречението, асоциирани със строго дефинирани типове семантични роли, като този процес е строго определен от субкатегоризационния тип и семантиката на предиката. Очаква се значителен паралелизъм между шведски и датски език в дълбинната и повърхнинната структура; в българския език могат да бъдат открити съответствия на скандинавските повърхнинни модели при аргументи, представени от клитични местоименни елементи, но при пълноправни лексикални DP аргументи се очакват значителни разлики в българския език, за които трябва да бъдат намерени обяснения.

Изследователските въпроси включват избор на синтактична теория за унифициране на словоредните модели, сходствата и отликите в повърхнинните и дълбинните структури, модел за описание на тези структури, закономерности при превеждането на дълбинните в повърхнинните структури, универсалност на семантичните примитиви (тета-роли), йерархията и кодирането им, структурата на

предиката за симетрично кодиране, закономерности между дълбинното място на свързване и семантичната роля, граматически ефекти на семантичните примитиви и взаимодействията между теорията за семантичните роли и абстрактния падеж. Тези въпроси са преформулирани и като **изследователски задачи**:

- Изготвяне на теоретична рамка;
- Съставяне на корпус от изречения за изброените предикатни типове на трите езика;
- Съпоставителен анализ на изреченската структура и деривация на избраните предикати;
- Установяване на закономерности в изграждането на изреченията;
- Подбор на конкретна теория на семантичните примитиви;
- Избор на ограничаващи критерии за подбор на предикати, при които семантичната селекция е от нетривиален интерес;
- Анализ на избраните предикати на равнището на речта (повърхнинните структури);
- Установяване на дълбинните структури на предикатите;
- Търсене на обяснения за приликите и отликите в с-селекцията и деривацията.

В подт. **1.2.** е обоснована допълнително мотивацията за написването на дисертацията и актуалността. Мотивацията произтича от липсата на подобно съпоставително изследване между континенталноскандинавските езици и българския език във формалния синтаксис, предикатната и изреченската семантика и формалната структура на предиката в българската скандинавистика; изследването привнася аналитични методологии от скандинавската генеративна лингвистика към анализа на българския език и обратно. Изследването има приложение в приложната лингвистика в чуждоезиковото обучение по скандинавски езици на студенти, носители на българския, тъй като се търсят паралели в общата деривация на прототипни изречения.

Още една мотивация е разминаването в йерархиите на Кристер Плацак и Марк Бейкър. Примери с глагола „давам“ (шв. *ge*, дат. *give*) показват разминаване в повърхнинната йерархия: в скандинавските езици е налице АГЕНТ > РЕЦИПИЕНТ/ЦЕЛ > ТЕМА, докато в българския е АГЕНТ > ТЕМА > РЕЦИПИЕНТ/ЦЕЛ. Накратко се разглеждат дативната алтернация и различните подходи към нея. За българския език е споменат паралелизмът със скандинавските примери по отношение на йерархията АГЕНТ > РЕЦИПИЕНТ > ТЕМА в примери с клитични местоимения.

В подт. 1.3. е представен изборът на емпиричен материал, съобразен с препоръките на Андрей Данчев (Данчев 2001: 100-101), според които е необходимо да бъде изграден паралелен и преводен корпус на съпоставяните езици. Основен критерий за качеството му е неговата представителност по отношение на жанровете. За изследване на аргументи на предикати не се налага огромен набор от изречения, тъй като *tertium comparationis* на изследването е дълбинното кодиране на семантичните роли и техните прояви в повърхнинната структура; необходимо е съпоставката да се основава на изречения с едни и същи или подобни пропозиции на нивото на логическата форма. Същевременно, поради ограничения брой едновременни носители на трите езика и относително „младите“ отношения между България и Скандинавските страни наличните паралелни текстове са ограничени и труднодостъпни. Обсъждат се различни източници за паралелен преводен корпус и техните предимства и недостатъци:

- **Текстове от Библията:** Разнообразна тематика, но неестествен, остарял език и занижен паралелизъм поради различни оригинали и преводи;
- **Текстове от Службата за публикации на ЕС:** Съвременни текстове с разнообразна тематика, но с език посредник и неестествен законодателски стил;
- **Съвременна художествена литература:** Съвременни текстове и естествен език, но с потенциално огромен обем материал, труден достъп и умножена интерференция. Използването на неутрален език посредник страда от интерференция от този език;

Предвид проблема с интерференцията при преводните корпуси е преценено, че такъв корпус няма да има централна роля. Вместо това ще се съпоставя дълбинното кодиране на аргументите в типове изречения, съотнесени според типове предикати според широка семантична и граматическа еквивалентност на предикатните типове и конструкциите им.

Крайното решение е да се използват три готови корпуса:

- KORP за шведски;
- KorpusDK за датски;
- Българският национален корпус за български език;

Тези корпуси се разглеждат като задоволително представителни по жанр и стил. Освен това се използват примери от граматика, конструирани примери, както и примери, намерени чрез Google. Типовете предикати са ограничени до прототипни транзитивни, интранзитивни (неакузативни и неергативни), каузативни, резултативни, повдигащи и

дитранзитивни глагол – те представят базови аргументни структури, комплексни събития с преплитане на аргументни структури и добро поле за изследване на несъответствия между ролите и позволяват обозрими сравнения.

Т. 1.4. описва структурата на дисертационния труд: глава 1. Увод; глава 2. Теоретична рамка; глава 3. АГЕНТИ и ТЕМИ. Транзитивност и интранзитивност. Преплитане на тета-решетки; глава 4. ТЕМИ, РЕЦИПИЕНТИ и ЛОКАЦИИ. Локативи и дитранзитиви. Антонимия и синонимия на дитранзитивните предикати; глава 5. Апендикс. Дидериксеновият модел като линеаризационен апарат за X-бар граматика; глава 6. Резултати, заключение и научни приноси.

Споменава се, че главите следват логическата структура на заглавието на дисертационния труд, като първите подточки представят дълбинната структура на семантичните роли, а във втората част са представени избрани области на интеракция в повърхнинните прояви на семантичните роли в дълбинната структура.

В подт. 1.5. е представен ключ за глосите от скандинавските езици на български за изречения с глагола „давам“ на шведски (*ge*) и датски (*give*). Дадени са метаезикови означения на най-важните морфемни, изразяващи граматическите категории на шведския и датския език. Описани са оператори между морфемите, именни категории (род, число, определеност, падеж, лице) и глаголни категории (инфинитив, спомагателен глагол, супин, причастия, сегашно време, минало време, страдателен залог, възвратно местоимение).

Глава 2. Теоретична рамка (стр. 28–73)

В тази глава е представена теоретичната рамка на дисертационния труд с фокус върху аргументната структура, семантичните роли и синтактичните модели, използвани за анализ на шведския, датския и българския език. Представени са някои от споровете за съществуването на аргументната структура и за проблема за свързването и е дадена структурата на главата.

В подт. 2.1. е представен увод в теоретичната основа и мотивацията за избор на аналитичния апарат в дисертационния труд. Дисертацията се основава на късна версия на Теорията за управлението и свързването (ТУС) от 80-те години на XX в. (Chomsky 1981; Пенчев 1993; Бъркалова 2017; Platzack 1986; Sørensen 1984; Vikner и Sprouse 1988; Vikner 1995; 1999) и нейното развитие – Минималистката програма (МП)

от средата на 90-те години на XX в. (Chomsky 2014; Platzack 1998; 2009). Тези генеративни лингвистични теории са избрани поради няколко причини:

- Идеята за Универсалната граматика, която се проявява по различен начин в човешките езици в зависимост от активацията на различни параметри;
- Възможността семантиката на предиката и неговите аргументи да бъде директно кодирана в синтактичния облик на изречението;
- Силната зависимост на генеративната граматика от съпоставителни изследвания между неродствени езици за идентифициране на принципите на Универсалната граматика;
- Интерфейсът между синтаксиса и семантиката предоставя на удобен *tertium comparationis* за изследване на зависимости в дълбинната и повърхнинната структура на езиците, позволяващ анализ на разликите в повърхнинните прояви на иначе идентични семантични роли;
- Генеративната граматика осигурява добре развити универсални модели и терминологичен апарат за анализ на глаголното движение, приписването на тета-роли и падежи на аргументите;
- Описателният апарат на генеративната граматика (ТУС и МП) се характеризира с формална прецизност, улесняваща формулирането на проверими хипотези;
- Възможността на генеративния модел да бъде „преведен“ в едномерни таблични модели, което е от полза за описателното езикознание и преподаването на езици.

В подт. 2.2. са представени компонентите на теоретичния модел. Представен е Y-образният модел на граматиката, който тук се основава на Карни (Carnie 2006: 359), но включва и **нумерацията (Н)** като неструктурирания набор от лексеми без граматически маркери, влизащи в състава на изречението на нивото на дълбинната структура (Hornstein и съавт. 2005). Тук тя не се разглежда като маркирана с граматическа информация, тъй като деривационната сила на граматическия апарат се оставя на изречението. **Дълбинната структура (ДС)** е абстрактно ниво на репрезентация на основни семантични отношения, кодиращо семантични (тета-) роли, обсегът на отрицание, квантификатори и свързване на кореферентни конституенти; чрез процеси на Сливане и Движение ДС се превежда в **повърхнинната структура (ПС)**, която е ниво на репрезентация на морфологичната и синтактичната реализация на думите в Н,

получена от ДС. ПС е и интерфейсът между граматическата репрезентация и говорните/когнитивните системи, водещ до фонетична форма (ФФ) и логическа форма (ЛФ). Споменати са накратко и подтеориите в рамките на ТУС.

Изложението продължава с кратко представяне на X-бар теорията (X'-теорията), която е основен организационен принцип на граматиката. Всички фрази (NP, VP, AP, PP) споделят една и съща изоморфна ендосентрична структура: [XP [spec,XP][X' [X⁰][YP]]], в която се дефинират отношения на сестринство (X⁰ и YP, spec,XP и X'), майчинство (X' към X⁰ и YP, XP към spec,XP и X'), съдържание и доминация (от майка към дъщери) и к-командване (взаимно между сестри на едно ниво и асиметрично между сестра и дъщерите на другата ѝ сестра). Представени са деривацията на скандинавската глаголна фраза [VP [spec,VP barnet][V' [V⁰ läsa/læse][NP boken/bogen]]] „детето чете книгата“ и паралелизмът ѝ с именната фраза [NP [spec,NP barnets][N' [N⁰ läsning/læsning][PP[^] av boken/af bogen]]] „дете.GEN четене на книгата“. Дефинирана е и адюнкцията. Избран е анализ с категориално маркиране на фразите, а не оголена фразова структура.

В подт. 2.2.1. е представена архитектурата на разслоената глаголна фраза според vP-shell theory на Ларсон (Larson 1988), предложена като решение за алтернациите на дитранзитивните глаголи. Дадени са и препратки към допълнителни разработки на теорията на Ларсон: (Harley 1996; Hale и Keyser 2002; Platzack 1998; 2009; Vikner 2014; 2021a; 2021b; Faarlund 2019). Според Ларсон традиционната глаголна фраза (VP) не може логически да се състои от една единствена глаголна опора, въвеждаща всички аргументи, тъй като се нарушава строгата бинарност на X'-теорията. Проектирането на допълнителен глаголен слой vP с лек каузативен глагол v⁰ позволява свързването на повече от два аргумента и формализирано приписване на тета-роли, което улеснява формалния анализ на глаголни алтернации като пасивизация и некаузативни глаголи. Приема се разграничаването на v⁰ (въвеждащ агентивния аргумент) от опората на VoiceP/voxp (идентифицираща залоговата морфология на предиката). С разслоената глаголна фраза се запазва строгата бинарност на X-бар теорията, въвежда се агентивният външен аргумент, въвеждат се вътрешни аргументи с различни тета-роли в различни позиции, установява се тематичната йерархия, обясняват се алтернации при различни глаголни предикати, композира се деривацията на глаголния комплекс и се осигурява приемственост с теории за предикатна декомпозиция (Van Valin 2006, 2; Джонова 2005; Ницолова 2005; Levin и Rappaport Hovav 1999; 2005; Лесева 2012).

В подт. 2.2.1.1. е представена глаголната фраза на Рамчанд (Ramchand 2008), която предлага детайлна архитектура на аспектиалния профил на глаголното значение с три фрази, лексикализиращи етапите на глаголното действие:

- **initP** лексикализира изначално състояние, каузално предшестващо следващото събитие; в нейния спецификатор се приписва ролята ИНИЦИАТОР (подобна на АГЕНТ);
- **procP** лексикализира динамично състояние или събитие; в нейния спецификатор се приписва ролята ПОТЪРПЕВШ (подобна на РЕЦИПИЕНТ, ЕКСПЕРИЕНТОР, ТЕМА или ПАЦИЕНТ);
- **resP** лексикализира крайно състояние; в нейния спецификатор се приписва ролята РЕЗУЛТИРАЩ (съответстваща на повечето видове ТЕМА);
- **comp-proc⁰** или **comp-res⁰** съдържа рематичните роли, които предоставят допълнително описание на аспектиалния профил на глагола и съответстват на ПЪТ или ИНКРЕМЕНТАЛНА ТЕМА.

Тази архитектурата обуславя йерархично структурирана верига на каузално предхождане и синтактични позиции за семантичните роли.

Проблем за този модел е, че позволява на един аргумент да заема повече от един спецификатор, нарушавайки тета-критерия. За целите на дисертацията ще бъде приложена версия, която стриктно спазва тета-критерия и си служи с традиционни лексикалносемантични оператори като CAUSE, MAKE, DO, BECOME, BE и др.

В края на точката са дадени аргументи в полза на спецификаторното генериране на аргументи, използвано от Рамчанд. То унифицира структурните отношения до конфигурации между опора и спецификатор, води до симетрия при приписването на тета-роли, унифицира движенията на аргументите, намалява нуждата от различни тригери за движение и асиметрията между IP и Agr(I)OP и улеснява моделирането на езици с различен словоред. В подт. 2.2.1.2. е представена падежната теория според (Carnie 2006: 296), основаваща се на падежния филтър, според който всички именни фрази трябва да получат абстрактен падеж, за да не се разпадне деривацията. Съгласувателни фрази на допълненията (AgrOP и AgrIOP) тук се използват за приписване на падеж и за линеаризация на повърхнинната проява на аргументите, а също и за обяснение на разместване на допълненията в скандинавските езици; в българския те лицензират проявата на клитики.

Т. 2.2.2. дава работни дефиниции на понятията аргументна структура, тета-теория и семантична (тета-)роля и представя най-застъпените в научната литература йерархии на семантичните отношения в аргументната структура.

Т. 2.2.2.1. е посветена на понятията в генеративната граматика, отнасящи се до структурираната репрезентация на лексикални единици (или надлексикални структури), които описват релация в света и изискват присъединяването на един или повече актанти в съответната релация (Коева 2005: 25):

- **Валентност** – „склонността на глаголите да вземат или да не вземат определени видове аргументи“ (Kerstens, Ruys, и Zwarts 1996). Описва броя на аргументите, които глаголят изисква;
- **Субкатегоризация** – (Kerstens, Ruys, и Zwarts 1996) изразява разликите в синтактичната валентност на предиката. Субкатегоризационната рамка е формализация на тази концепция.
- **Аргументна структура** – „[онова качество] което позволява на дадена опора да проектира аргументни позиции в синтактичната структура“ (Kerstens, Ruys, и Zwarts 1996: Argument structure); „лексикалната репрезентация на граматическата информация за предиката [...] тя си взаимодейства с лексикалната семантична структура на нивото на Дълбинната структура [...] [и] се проектира от лексикалната семантична структура, а Дълбинната структура се проектира от аргументната структура чрез X-бар теорията; [...]представява набор от аргументи, представени чрез тета-роли или други променливи, заместващи аргументите; в нея също така се отразяват и разликите между вътрешния и външния аргумент; [...]кодира и отношения на проминентност – външният аргумент стои по-високо в аргументната структура от вътрешните аргументи и ги командва“ (Grimshaw 1992: 1-4); „предикатно-аргументната структура е константна, без пряка връзка с естествения език, където се реализират аргументите [...] различията се проявяват след проектирането на аргументите“ (Коева 2005: 26);
- **Тета-решетка** – „лексикална спецификация на тематичните качества на предиката“ (Kerstens, Ruys, и Zwarts 1996), която се изравнява с аргументната му структура и специфицира йерархията между тета-ролите, техния статус и необходимост/опционалност (ibid.);

- **Семантични (тета-)роли** – приписват на аргументите на предиката генерализирани значения, обхващащи семантични сходства. Те са структурно дефинирани центрове на генерализирана семантика.

Тези дефиниции са лексикалистични – структурата е описана в речниковата единица в менталния речник на носителя. Споменава се, че глаголните алтернации са проблем за тази представа и че за тях са търсени различни решения през годините (Baker 1988; Baker 1996; Baker 1997; Herslund 1986; Larson 1988; Vikner 1989; Hale и Keyser 1993; 2002; Harley 1996; Valdeson 2021; Vikner 2021a; 2021b), включително и в рамките на генеративния конструкционизъм на Голдбърг (Goldberg 1995); споменати са и скандинавистични конструкционистки трудове и трудове за български език от общ характер. Обяснено е, че в текста се работи с отслабен лексикалистичен подход със семантична декомпозиция, в която по-прости глаголи стоят в основата на по-сложни, което е и обяснението за различните структури.

В подт. 2.2.2.2. са представени тета-теорията, дефинициите на термините аргумент и адюнкт и тета-критерият на Чомски. Аргументите са фрази (DP, PP, CP), които се изискват от предиката, довършват неговото значение и без тях изречението става аграматично. Адюнктите, за разлика от аргументите, не се изискват от глаголната семантика, а допълват описанието на ситуацията (напр. обстоятелствени пояснения за инструмент, локация, време, условие). Дадени са примери за адюнкти и аргументи посредством изтриване на конституенти от изреченията *Peter slog Johan med en hammare/hammer* (шв., дат.) и *Петър удари Иван (с чук)*. Отбелязано е, че локацията може да е задължителна за някои глаголи.

Представен е тета-критерият на Чомски (по Carnie 2006: 223):

Тета-критерий:

1. На всеки аргумент се приписва една и само една тета-роля.
2. Всяка тета-роля се приписва на един и само един аргумент.

Теориите за семантичните роли са противоречиви и не е постигнато единодушие за тяхната психологическа реалност (Коева 2005а: 29; Vikner и Engerer 2006; Götzsche 2006). Множество теории ги използват като удобни постулати без обяснителна сила за структурата на изречението. Необходими са междуетикови изследвания за структурното кодиране и йерархизиране на ролевата семантика, за да се изяснят приликите и разликите между езиците.

В подт. 2.2.3. са представени едни от най-влиятелните теории за семантичните роли, без да се разглеждат предикатни декомпозиции.

Т. 2.2.3.1. представя семантичните роли (дълбинни падежи) на Чарлз Филмор (Fillmore 1968). Изброени са ролите АГЕНТИВ, ИНСТРУМЕНТАЛ, ДАТИВ, ФАКТИТИВ, ЛОКАТИВ, ОБЕКТИВ, дадени са дефинициите им и примери за тях и е представена ранна версия на тематичната йерархия според Филмор. Описана е накратко рамковата семантика и са дадени доводи защо не се работи с нея в дисертационния текст – а именно, заради нейния *bottom-up* подход.

В подт. 2.2.3.2 е дадена теорията за ПРОТОАГЕНСА и ПРОТОПАЦИЕНСА (предадени така по Джонова 2005) на Дейвид Даути от (Dowty 1991), основаваща се на броене на семантични свойства. Подлогът идентифицира най-много свойства на ПРОТОАГЕНСА. Йерархията при Даути е спектрална, а не строго дефинирана; ролите са пробабилистични (Grimshaw 1992: 31), което представлява проблем за анализа.

Т. 2.2.3.3. дава кратко представяне на Граматиката на ролята и референцията на Робърт Ван Валин и Ранди Ла Пола и техните макророли (АКТОР и ПОВЛИЯН) (Van Valin 2006; Джонова 2005); макроролите „дискретни категории, към които принадлежи или не принадлежи всеки ролеви тип (и съответно – всеки аргумент)“ (Dowty 1991: 599). Двете роли включват в себе си типови роли, „медиатори“ между специфичните за глагола роли в следната йерархия:

[АГЕНС > ЕФЕКТОР (СИЛА/ИНСТРУМЕНТ) > ЕКСПЕРИЕНЦЕР] **АКТОР** >
[ЛОКАТИВ (ИЗТОЧНИК/ПЪТ/ЦЕЛ/РЕЦИПИЕНТ) > ТЕМА > ПАЦИЕНС] **ПОВЛИЯН**

Т. 2.2.3.4. представя теорията на Беатрис Примус (Primus 1998; 2006), която развива теориите на Даути. Тя проблематизира йерархията на ролите РЕЦИПИЕНТ, ТЕМА и ЦЕЛ въз основа на каузативната проминентност и на зависимостта между аргументите: нещо не може да бъде дадено, ако няма получател, следователно ТЕМАТА зависи от РЕЦИПИЕНТА, а РЕЦИПИЕНТЪТ е различен от ЦЕЛТА. Йерархията на Примус (преведена тук, запазвайки апарата на Даути) е:

ПРОТОАГЕНС > ПРОТОРЕЦИПИЕНС > ПРОТОПАЦИЕНС

В подт. 2.2.3.5. е представена прототиповата теория на Осхил Нес (Næss 2007), основаваща се на хипотезата за максималната отличеност на аргументите; прототипното транзитивно събитие по Нес е иконична репрезентация, „изоморфна“ на събитието, описвано от изречението, с два отделни аргумента, които прототипно реферират и съответстват на максимално отделените участници в събитието. Нес предлага три признака, с които да се маркират ролите:

- Волевоост (Volitionality) [VOL]
- Причинност (Instigation) [INST]
- Повлияност (Affectedness) [AFF]

Тя работи и с клъстърните дефиниции на Розвадовска (Rozwadowska 1988: 159, у Næss 2007: 87). Тези понятия са представени по-късно в табличен вид, адаптиран за целите на дисертацията.

В подт. 2.2.3.6. е дадено кратко представяне на тета-системата на Таня Райнхарт, подобна на тази на Нес и Розвадовска. Системата на Райнхарт се основава на два признака: [c] (cause change) и [m] (mental state), които се разпределят в осем клъстъра:

с	m	Роля
+	+	АГЕНТ
+	–	ИНСТРУМЕНТ
–	+	ЕКСПЕРИЕНТОР
–	–	ТЕМА / ПАЦИЕНТ
+		СИЛА
	+	ВЪНШНИ ЕКСПЕРИЕНТОРИ (подл. на <i>обичам, знам, вярвам</i>) или подлозите на глаголи като <i>смея се, плача, спя</i> (одушевени, но не агентивни или каузативни аргументи)
	-	СТИМУЛ или ИЗТОЧНИК; обикновено изискват предлог
-		ЦЕЛИ, БЕНЕФИЦИЕРИ; обикновено дативни или в предложни фрази

Таблица 1. Клъстърните роли на Таня Райнхарт

В подт. 2.2.3.7. са представяни а правилата за свързване на Бет Левин и Малка Рапапорт Ховав (Levin и Rapoport Hovav 1999; 2005), съотнесени с тета-ролите:

- **Правилото за свързване за промяна в състоянието** се асоциира с ролята ТЕМА;
- **Правилото за свързване за непосредствена причина** се асоциира с ролите АГЕНТ, ИНСТРУМЕНТ, ПРИРОДНИ СИЛИ и под.;
- **Правилото за свързване за насочена промяна** се асоциира с ролята ТЕМА при резултативни глаголи;

- **Правилото за свързване за съществуване** се асоциира с ролята ТЕМА при глаголи за поява или съществуване, т.е. подклас неакузативи;
- **Правилото за свързване по подразбиране** гласи, че „аргумент на глагол, който не попада под обсега на другите правила, е пряк вътрешен аргумент“.

Т. 2.2.3.8. представя централна за семантичната йерархия в дисертационния труд теория за семантичните роли – тази на Рей Джакендоф (Jackendoff 1992). Тя се основава на разширени метафори за местоположение и движение в пространството. Той разпределя семантичните роли на два ранга:

- Тематичен ранг: кодира конкретни отношения между ТЕМА и ЦЕЛ (т.е. отношения на движение и локация);
- Акционен ранг: кодира абстрактни отношения между АГЕНТ и ПАЦИЕНТ (т.е. отношения на дейност);

Йерархията, която приема Джакендоф (ibid.: 258) е:

АКТОР > ПАЦИЕНТ/БЕНЕФИЦИЕР > ТЕМА > ЛОКАЦИЯ/ИЗТОЧНИК/ЦЕЛ

Тази йерархия разграничава ЦЕЛИТЕ при глаголи за трансфер на притежание (концептуализирани като БЕНЕФИЦИЕРИ) от Целите при глаголи за пространствено преместване (Локации).

В подт. 2.2.3.9. е представена йерархията на Джейн Гримшоу от книгата ѝ *Argument Structure*, основаваща се както на следната тематична проминентност (Grimshaw 1992):

АГЕНТ > ЕКСПЕРИЕНЦЕР > ЦЕЛ/ИЗТОЧНИК/ЛОКАЦИЯ > ТЕМА

...така и на аспектуална проминентност: при статични психологически предикати и двата аргумента (ЕКСПЕРИЕНТОР и ТЕМА) могат да се реализират като подлог поради липса на аспектуална проминентност. Когато психологическият глагол е теличен, ТЕМАТА (или СТИМУЛЪТ) е по-проминентна, глаголт е каузативен и СТИМУЛЪТ е йерархически над ЕКСПЕРИЕНТОРА, подобно на анализа на Мая Арад (Arad 1998).

В подт. 2.2.3.10 е представена йерархията на Марк Бейкър (Baker 1988; Baker 1996; Baker 1997), спомената и по-рано в текста във връзка с УТАН. Тя е формулирана от гледна точка на инкорпорирането на предложните опори в апликативни дитранзитивни конструкции. Неговата йерархия от Baker (1997: 120-121) е:

- АГЕНТЪТ е спецификаторът на по-високата VP в Ларсонова структура;
- ТЕМАТА е спецификаторът на по-ниската VP;
- Ролята ЦЕЛ, ПЪТ или ЛОКАЦИЯ е комплементът на по-ниската VP;

Тази формулировка не разграничава (АБСТРАКТЕН) РЕЦИПИЕНТ от (ПРОСТРАНСТВЕНА) ЦЕЛ, което е от значение за този дисертационен труд.

В подт. 2.2.3.11. е дадено представяне на семантичните роли в скандинавската лингвистика. подт. 2.2.3.11.1. се фокусира върху академичните граматика: *Grammatik over det danske sprog*, GDS (Hansen и Heltoft 2011), *Svenska akademiens grammatik*, SAG (Teleman и съавт. 1999), и конструкционистката граматика на Люнгфелт (Lyngfelt 2007: 89). Започва се с представяне на академичните граматика:

- В GDS се разграничават конструкционни и валентни роли.
 - На тета-ролята АГЕНТ отговарят АГЕНТИВ, ПРИЧИНА (валентни) и КАУЗАТИВ (конструкционна).
 - На ТЕМА – ИНАГЕНТИВ (валентна) и ИНКАУЗАТИВ (конструкционна)
 - На РЕЦИПИЕНТ – ЦЯЛО (валентна) и РЕЦЕПТИВ (конструкционна).
- В SAG ролите се обвързват с предикатни типове. Йерархията за подлога е: АGENS (АГЕНТ) > UPPLEVARE (ПРЕЖИВЯВАЩ) > FÖREMÅL (ОБЕКТ) > PLATS (МЯСТО)

Бенямин Люнгфелт използва йерархия, подобна на изброените досега:

АГЕНТ (АГЕНС, ПРИЧИНА) > ПАЦИЕНТ (ТЕМА и Повлиян) > БЕНЕФИЦИЕНТ (РЕЦИПИЕНТ, ЦЕЛ или РЕЗУЛТАТ)

В подт. 2.2.3.11.2. е отделено внимание на ролевите семейства на Кристер Плацак от *Den fantastiska grammatiken* (Platzack 2009). Там той предлага три групи от тета-роли, наречени ролеви семейства: А (Агенти), В (Реципиенти) и С (Теми). Йерархията му е модифицирана версия на Бейкър, с разменени места на Реципиенти и Теми, като семейството на Темите обединява и пространствени роли: Агенти > Реципиенти > Теми. Дадено е кратко описание на деривацията на vP с глагола *ge*, „давам“.

Семействата роли са:

- Семейство А. Агенти. Сливат се първо с глаголната фраза в *спрес*, vP. Включва АГЕНТ, ПРИЧИНА, ИНСТРУМЕНТ;
- Семейство В. Реципиенти: Сливат се първо с глаголната фраза в *спрес*, VP (*спрес*, √P). Включва МАТЕРИАЛНОСТ, ПАЦИЕНТ, ПРЕЖИВЯВАЩ/ЕКСПЕРИЕНТОР, НАБЛЮДАТЕЛ, ПОЛУЧАВАЩ/РЕЦИПИЕНТ, БЕНЕФИЦИЕР, ГУБЕЩ, МАЛЕФИЦИЕР;

- Семейство С. Теми: Сливат се първо с глаголната фраза в комплемента на $\sqrt{\quad}$ (коренната опора). Включва ТЕМА, СЪДЪРЖАНИЕ, РЕЗУЛТАТ, ПЪТ.

Други роли, които не са в ролевите семейства, са ЦЕЛ, ИЗТОЧНИК, ЛОКАЦИЯ, ВРЕМЕ.

В подт. 2.3. е представен теоретичният модел на дисертационния труд, в приемственост с Плацак. Обяснено е кои роли не се ползват, кои роли се ползват с модифицирано значение и как се дефинират пространствените роли в комплементна позиция на най-ниската VP. В спецификатора на vP се кодират АГЕНТИ, в спецификатора на междинна VP – РЕЦИПИЕНТИ, в спецификатора на ниска VP – ТЕМИ (подобно на Рамчанд), а в комплементна позиция към ниската VP – РЕМАТИЧНИТЕ РОЛИ. Йерархията на Джакендоф се отразява, като горните две глаголни фрази кодират отношенията на акционния ранг, а долните две – отношенията на тематичния ранг. Цялостната йерархия представлява иконично кодиране на отношения на силов трансфер. В спецификаторните позиции на отделните слоеве на глаголната фраза се кодират и бинарните признаци на Таня Райнхарт и Осхил Нес. Йерархията на признаците $[+c]/[+INST] > [+m]/[+VOL] > [+AFF]$ отразява тематичната йерархия на Беатрис Примус: ПРОТОАГЕНС $>$ ПРОТОРЕЦИПИЕНС $>$ ПРОТОПАЦИЕНС. Обобщеният теоретичен апарат за семантичните роли, използван в дисертацията, изглежда по следния начин:

Ролево семейство	Подвидове	Признакова маркираност		
		INST / c	VOL / m	AFF
А. АГЕНТИ	АГЕНТ	+	+	-
	ПОВЛИЯН АГЕНТ	+	+	+
	ПРИЧИНА/СИЛА	+	-	-
	ИНСТРУМЕНТ	+	-	+
В. РЕЦИПИЕНТИ	ЕКСПЕРИЕНТОР	-	+	+
	РЕЦИПИЕНТ	-/+	+	+
	БЕНЕФИЦИЕР	-	[+m]	+
	МАЛЕФИЦИЕР	-	[+m]	+
С. ТЕМИ	ТЕМА	-	-	+AFF _c
	СЪДЪРЖАНИЕ/СТИМУЛ	-	-	-
D. РЕМИ, ЛОКАЦИИ, ЦЕЛИ	ПЪТ			
	ИНКРЕМЕНТАЛНА ТЕМА	-	-	+AFF _G
	ПРОПОЗИЦИЯ			

на глаголният комплекс с характеристиките на прототипната агентивност и тяхната роля при кодирането на семантичните роли в специфични синтактични позиции. Представена е хипотезата за вътрешния за глаголната фраза подлог (т.нар. VPISH – VP-Internal Subject Hypothesis (Koopman и Sportiche 1991). Семейството на ТЕМИТЕ се анализира в сравнителен план между некаузативни и неергативни глаголи; също така се разглежда влиянието на аргументната структура върху възможните деривации на прости и сложни многоместни предикатни структури (каузативи, резултативи, контрол и повдигане на допълненията).

В подт. 3.1. е представена прототипната транзитивност на Осхил Нес и ролевите семейства на АГЕНТИТЕ, ТЕМИТЕ и РЕМИТЕ. Накратко са дадени дефинициите на Кристер Плацак и са дадени таблици, представящи признаковата маркираност на АГЕНТИТЕ (т. 3.1.1.1.), ТЕМИТЕ, РЕМИТЕ, ПЪТЯ и ИНКРЕМЕНТАЛНАТА ТЕМА (т. 3.1.1.2.) според гл. 2. Предложено е ролите ПЪТ, ИНКРЕМЕНТАЛНА ТЕМА и ПРОПОЗИЦИЯ да се маркират за градуална, а не цялостна афектираност [+AFF.G], за разлика от ТЕМИТЕ.

В подт. 3.1.2. е дадено задълбочено представяне на прототипната транзитивност на Осхил Нес, в която транзитивността е „скала“, където някои глаголи лексикализират прототипа „транзитивен глагол“ по-добре от други. Прототипът изисква двамата участници в събитието (АГЕНТ и ПАЦИЕНТ) да са максимално различни, отделни и независими физически, и да се различават концептуално по ролите си; прототипният АГЕНТ действа по собствена воля [+VOL] и извършва динамично действие [+INST], повлиявайки трайно ПАЦИЕНТА (ТЕМАТА) [+AFF]. АГЕНТЪТ е [+INIT], [+VOL], [-AFF]. ПАЦИЕНТЪТ е [-INIT], [-VOL], [+AFF]. Най-високо в скалата са глаголи с пунктуално или телично значение, а по-ниско – дуративни или ателични предикати.

Отклоненията от тази типология намаляват транзитивността и могат да променят семантичната роля на аргументите, водейки до кодиране в различна структурна позиция. Например при глаголи за консумация, Агентът е повлиян [+AFF]; той може да бъде разгледан като неспецифициран по [VOL]: например в каузативна конструкция от типа *Иван накара Петър да си напише домашните* – *Ivan fick Peter att skriva sina läxor* (шв.) и *Ivan fik Peter til at skrive sine lektier*, или пък *Иван разсмя Петър*, букв. *Иван накара Петър да се смее*. Това би довело до възможното извънредно приписване на ролята ПОВЛИЯН АГЕНТ в по-ниска позиция.

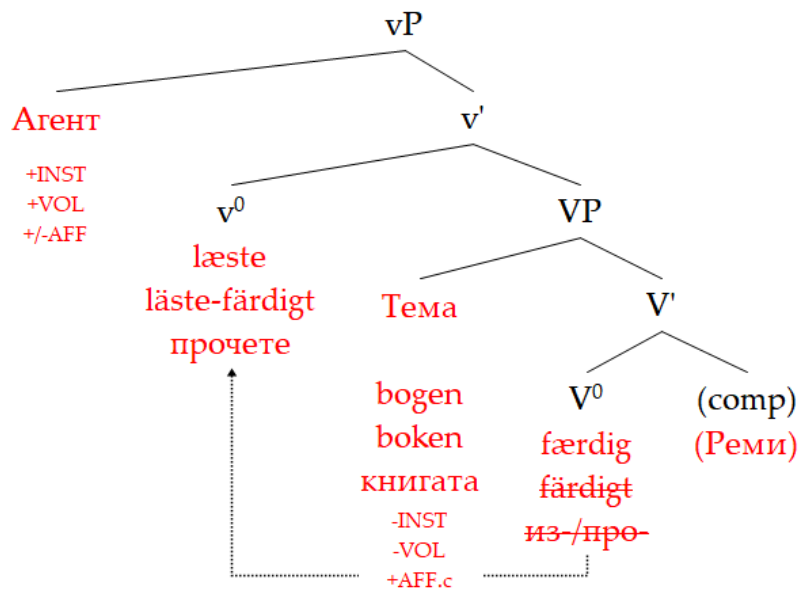
Таблица 6 представя скала на подредбата на глаголи по прототипна транзитивност за български, шведски и датски.

български	шведски	датски	АГЕНТ	ТЕМА или РЕМА		
				INST	VOL	AFF
удрям	slå	slå	всякакъв без повлиян	–	–	+AFF.C
чупя	bryta (sönder)	knuse	всякакъв без повлиян	–	–	+AFF.C
вдигам	lyfta	løfte	АГЕНТ, ИНСТРУМЕНТ	–	–	+AFF.C
нося	bära	bære	АГЕНТ, ИНСТРУМЕНТ	–	–	+AFF.C
	hämta	hente				
хвърлям	kasta	kaste	АГЕНТ	–	–	+AFF.C
дърпам	dra	trække	АГЕНТ	–	–	+AFF.C
виждам	se	se	ЕКСПЕРИЕНТОР	–	–	–
ям	äta	spise	ПОВЛИЯН АГЕНТ	–	–	+AFF.G
строя	bygga	bygge	АГЕНТ, ИНСТРУМЕНТ	–	–	+AFF.G
пиша	skriva	skrive	АГЕНТ, ИНСТРУМЕНТ	–	–	+AFF.G
чета	läsa	læse	ПОВЛИЯН АГЕНТ	–	–	+AFF.G

Глаголи като „удрям“, „чупя“ и техните еквиваленти показват пълна промяна в състоянието на ТЕМАТА. При „вдигам“, „нося“, „хвърлям“ и „дърпам“ и еквивалентите им се променя физическото положение на референта. При „виждам“ подлогът е ЕКСПЕРИЕНТОР [–AFF], само менталното му състояние е важно [+m]. При глаголи като „ям“, „строя“, „пиша“ и „чета“ се наблюдава градуална афектираност [+AFF.G] на допълнението, като става въпрос за ПЪТ или ИНКРЕМЕНТАЛНА ТЕМА.

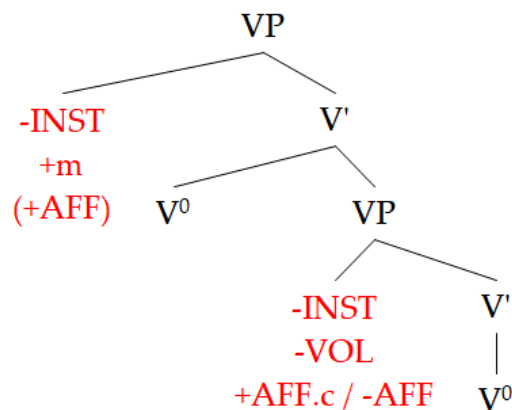
Пасивизацията е представена като тест за прототипна транзитивност. Глаголи като „чупя“ и „удрям“ показват висока преходност при пасивизация. Глаголи с рематична роля ПЪТ (напр. „строя“, „чета“, „ям“) могат да получат прототипно транзитивен прочит при пасивизация поради инхерентно теличния акционсарт на причастния пасив в шведски и датски. При „виждам“ се наблюдава изключително ниска степен на прототипна транзитивност.

Фигура 11 и 12 показват картографирането на признаковите маркери на Осхил Нес върху разслоената vP:

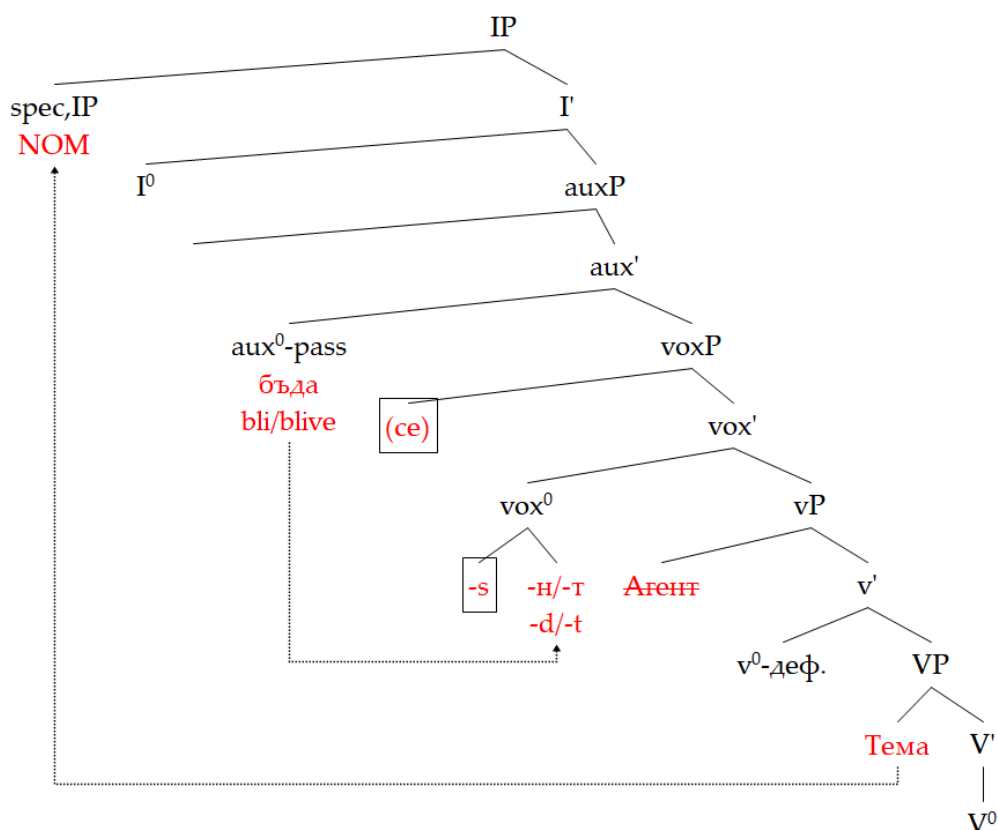
Фигура 4. Структура и признакова дефиниция на глаголи като прочете, läsa färdigt

Фигура 15 представя признаковата дефиниция и структура на глаголи за перцепция, където липсва агентивна vP.

Фигура 5. Признакова дефиниция и структура на глаголи за перцепция

Представени са структурните отношения при пасивизация: тя включва потискане на позицията, генерираща Агента (spes, v⁰), и преместване на Темата в spes, IP за получаване на именителен падеж, тъй като AgrOP не се генерира. Фигура 16 (в текста на дисертацията) и 17 (налична тук) илюстрират механизма на пасивизация. С оглед за пространството тук е представена само фиг. 17:

Фигура 6. IP-auxP-voxp-vP на прототипен транзитивен предикат след пасивизация

Обяснен е механизмът на пасивизацията посредством обобщението на Бурцио (Burzio 1986: 178): глагол, който не може да припише тета-роля на външен аргумент, не може да припише падеж на допълнението си и то трябва да се премести извън глаголната фраза, за да получи именителен падеж.

В подт. 3.1.3. е обяснено дълбинното кодиране на АГЕНТИТЕ в рамките на глаголната фраза според хипотезата за вътрешния за глаголната фраза подлог (VPISH): всички аргументи, включително подлогът, се свързват първоначално в рамките на максималната проекция на предиката. Това позволява тета-ролите да бъдат приписани локално, в съответствие с условията за Локалност и Сестринство.

В подт. 3.1.3.1. отрицателната фраза negP се използва, за да обясни генерирането на отрицателни подлози под negP в рамките на vP. NegP се намира над auxP и лицензира появата на отрицателни елементи в изречението. За да е допустим отрицателен подлог, той трябва да бъде генериран под negP и да може да се придвижи извън нея, преминавайки през spec,negP за лицензиране на отрицателната морфология. Отрицателните неопределени местоимения в шведски и датски изглеждат като композитни форми, но всъщност става въпрос за лицензиране на отрицателната морфология. Когато няма междинна лексикална категория (v0) между negP и AgrOP,

местоименното допълнение не получава отрицателна морфология, освен ако се премести с топиализация; ако няма междинна категория, то остава в *спес, AgrOP* и получава морфологията си. Генерирането на отрицателните местоимения за подлог в *спес, vP* е видно от факта, че не става въпрос за композиране на отрицателната морфология в *спес, negP*, тъй като отрицателните местоимения и неопределените местоимения са в комплементарна дистрибуция под *negP*:

3.20. Някой не беше ял торта.

3.21. Någon hade inte råd med snygga följar.

някой имам_{PRET} не пари със хубав_{PL} джанта_{PL}

Някой май не е имал достатъчно пари за хубави джанти

3.22. Nogen havde ikke brug for så meget hjælp...

някой имам_{PRET} не нужда за толкова много помощ

Някои нямаха толкова голяма нужда от помощ

В подт. 3.1.3.2. са дадени доводи от гледна точка на идиоматичните изрази като доказателство за агентивни подлози, генерирани в рамките на *vP*. Маранц (Marantz 1984) твърди, че идиомите нямат метафорично значение, произлизащо от връзката между глагола и подлога, само допълнението. Същевременно в български, шведски и датски език съществуват идиоми (показани в таблица 8, 9 и 10 в дисертацията), които показват наличието на агентивни идиоми, в които глаголът не е идиоматичен, няма допълнение и подлогът допринася за идиоматичния прочит. Тези изрази са доказателство в полза на генерирането на агентивния подлог в рамките на глаголната фраза. Някои примери са:

- Гузен негонен бяга
- Гладна мечка хоро не играе
- Кучета _____{ACC} яли
- Lika barn leka bäst.

Подобните деца играят най-добре.

Децата, които си приличат, играят най-добре.

- Liden tue vælter stort læs.

Малка бабунка обръща голям товар.

- Den, der gemmer til natten, gemmer til katten.

Който къта за през нощта, къта за котката.

В подт. 3.2. разгледани неакузативните и неергативните глаголи – разликите между тях са от особено значение за дисертационния труд, тъй като въпросът за интранзитивността засяга разминаването в кодирането на семантичните роли Тема и Агент в дълбинната и повърхнинната структура. Представени са изследванията по темата

в генеративната лингвистика, а в отделните подточки са разгледани структурите на тези предикати.

В подт. 3.2.1. е дадено кратко представяне на неакузативните и неергативните глаголи.

Неакузативен глагол е интранзитивен глагол, чийто повърхнинен субект не е маркиран с [+INST] [+VOL], а само с [+AFF] като ТЕМА. Този аргумент се генерира като допълнение в *спес,VP* на най-ниската *VP* и се придвижва до *спес,IP* за именителен падеж според обобщението на Бурцио. Неакузативите обикновено са телични (Baker 1997: 118; van Hout 2004).

Неергативните глаголи имат външен аргумент с роля АГЕНТ. Те са агентивни, динамични, ателични, (Baker 1997: 118) глаголи, а някои автори – напр. Хейл и Кийзър (Hale и Keyser 2002: 1, 50) – ги разглеждат като дълбинно транзитивни с инкорпорирана ТЕМА в глаголната опора.

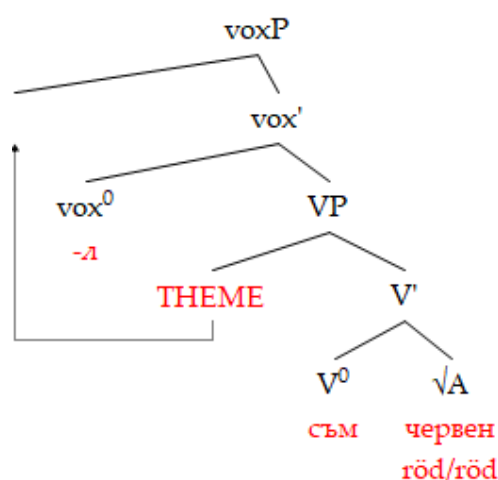
Дадено е обобщено представяне на тестове за разпознаване на неакузативни и неергативни глаголи, включително избор на спомагателен глагол (СЪМ за неакузативите и ИМАМ за неергативите), възможност за образуване на безлични презентативни пасиви (неергативите могат, неакузативите – не), *ne*-клитизация в романските езици, участие в каузативната алтернация (неакузативите участват, неергативите – не), и възможността миналото (по произход страдателно) причастие да се използва като атрибутивен модификатор на подлога (може да се използва при неакузативите, тъй като подлогът им е дълбинно допълнение, но не при неергативите; на български положението е по-сложно поради наличието на деятелни и страдателни причастия).

В подт. 3.2.2. се обръща внимание на неакузативните предикати и глаголи. Архитектурата на неакузативните глаголи се състои от една (до две) глаголна проекция *VP*, в която Темата е подлог на минимална глаголна предикация, свързана в *спес,V⁰*. Моделът на Пиньон (Piñón 2001b; 2001a) се избира, където неутрален корен $\sqrt{\quad}$ се свързва с вербализираща опора *V⁰*, която не проектира агентивна *v⁰* и не приписва нито външна агентивна роля, нито винителен падеж, не се проектира *AgOP* и не се приписва външна роля, съответно *voXP* е само деятелна и пасивизацията им е невъзможна. При динамичните неакузативи се проектира дефектна втора глаголна опора със значението ВЕСОМЕ (по Alexiadou и Anagnostopoulou 2004) без спецификатор.

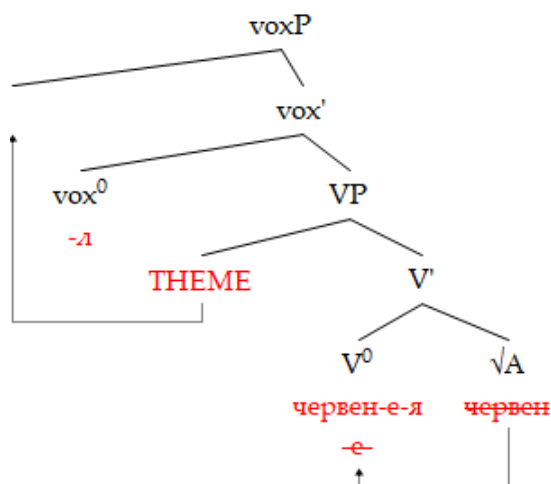
В подт. 3.2.2.1. са разгледани статични „неакузативи“ – адеквативални предикати с копула или със свързана опора *-e-* в българския език:

Български	Шведски	Датски
[съм червен]	[vara röd]	[være rød]
[-е- червен] -> червеня	-	-
[съм черен]	[vara svart]	[være sort]
[-е- черен] -> чернея	-	-
[съм бял]	[vara vit]	[være hvid]
[-е- бял] -> белея (се)	-	-

Те описват състояние без изричен външен причинител. Тета-ролята Тема се свързва директно в спес,VP на единствен VP слой. Фигура 19 и 20 показват структурата на статични неакузативни предикати:

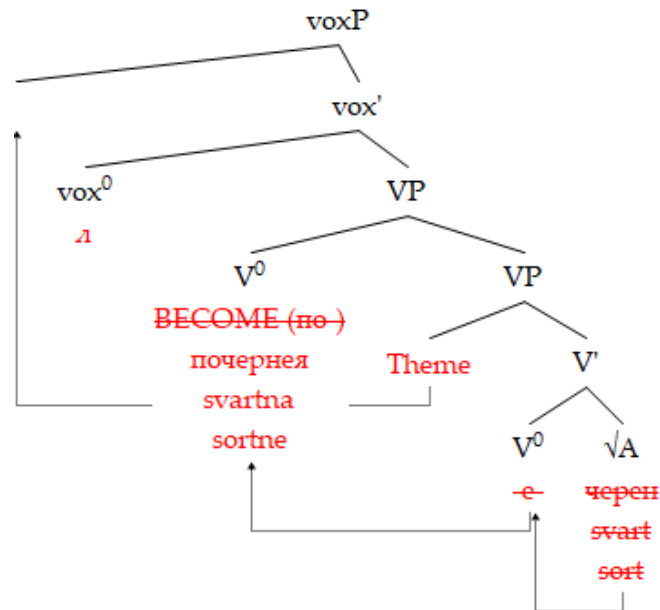
Фигура 7. Структурата на статичен неакузативен предикат със свободна копула V^0

Фигура 8. Структурата на статичен неакузативен предикат със свързана морфема -е- в опората V^0

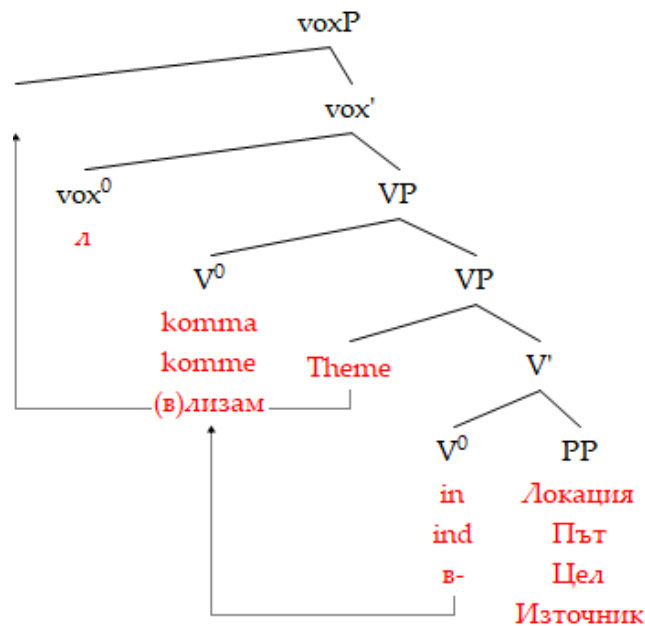
В подг. 3.2.2.2. са разгледани динамични неакузативни глаголи. Те описват преход към състояние без изричен външен причинител. Темата се проектира в спес,VP

на долен VP слой, представляващ крайното състояние. Фигура 21 илюстрира структурата на динамичен неакузативен предикат:

Фигура 9. Структурата на динамичен неакузативен предикат със свързана морфема в опората V0

Съществуват и неакузативни глаголи, обозначаващи промяна в положението, където Темата се генерира в спецификаторната позиция на резултатна VP (resP) под дефектна V⁰ със значение за движение или поява. В комплементната позиция е възможно присъединяването на аргументна предложна фраза PP със значение ЛОКАЦИЯ, ПЪТ, ИЗТОЧНИК или ЦЕЛ. Фигура 22 показва структурата на неакузативни глаголи за промяна на положението:

Фигура 10. Структура на неакузативни глаголи за промяна на положението или битието/съществуването

В подт. 3.2.3. се представят неергативните глаголи; те представляват волева, агентивна предикация. Техният подлог се маркира с [+INST] и се асоциира със спецификаторната позиция на иницираща v^0 опора. Хейл и Кийзър ги разглеждат като транзитивни с инкорпорирана Тема в глаголната опора, което е хипотезата, която приема и Бейкър. Рамчанд (Ramchand 2008: 91) предлага, че и рематичен материал може да се инкорпорира в глаголната опора. Опростената им структура е:

$$[vP [\text{spec АГЕНТ}] [v' [v^0 \text{DO-ТЕМА}][VP [\text{spec ТЕМА}][V' [V^0]]]]]$$

$$[vP [\text{spec АГЕНТ}] [v' [v^0 \text{DO-РЕМА}][V\text{-comp РЕМА}]]]$$

Това разполага неергативните глаголи в рамката на прототипната транзитивност, срв. подт. 3.1.2. за *ям, пиша, чета*: в някои ситуации те могат да вземат когнатно или семантично асоциирано хипонимно рематично допълнение (Hornstein, Nunes, и Grohmann 2005: 107), което представлява произнесено копие на инкорпорираната фраза. Представена е също таблица, която показва неергативни глаголи и съответстващата им конструкция с лек глагол и когнатен или хипонимен обект. Разгледани са глаголи като *работя, arbeta, arbejde; сня, sova, sove; говоря, prata, snakke; пакостя, безобразнича* (без еквивалент) и др.

В подт. 3.2.4. се разглеждат различни тестове за разпознаване на неакузативни и неергативни глаголи, макар не всички да са приложими за всеки език. **Изборът на спомагателен глагол е валиден за датски**, в който неакузативните глаголи избират *være* „съм“, а неергативните – *have* „имам“. Този тест не е приложим за българския и е слабо приложим за шведския. Екзистенциалните конструкции и безличните пасиви не са разгледани в детайл, но са несвършени тестове поради възможността и неергативни глаголи да участват в тях.

За българския език в подт. 3.2.4.1. е представен тестът с кумулативната представка „на-“, която се използва като тест за наличие на инициална фраза *initP* (Pantcheva 2007; 2008). Ако глаголт няма *initP*, той е неакузативен и може да се разшири с кумулативната представка. Ако глаголт е неергативен, той има *initP* и не може да се разшири с наставката в кумулативното ѝ значение. Примери са:

- Неакузативи: На-падаха много шишарки; На-валя сняг.
- Неергативи: *На-тичаха много хора. *На-работиха много работници.

В подт. 3.2.4.2. е представена каузативната алтернация като тест за неакузативност. Голяма част от неакузативните глаголи участват в тази алтернация, за разлика от неергативните. Този тест е приложим в трите езика, но има лексикални разлики. Много български неакузативни глаголи са рефлексивни глаголи, докато в

скандинавските езици те са по-малко на брой (и често става въпрос за антикаузативна употреба на страдателното окончание -s). Разгледани са глаголи като *smälta, smelte, топя се, кока, коге, кипвам, slockna, slukke, изгасна* и каузативните им употреби. Споменати са случаи на дерективация в българския език, засягащи антикаузативите и рефлексивните неергативи в българския (Костова 2018; Рабовянова 2018, 2021; Буров 2019).

В подт. 3.2.4.3. са представени причастията като възможен тест за некаузативност. В скандинавските езици некаузативното минало причастие може да опише некаузативната ТЕМА, която е дълбинно допълнение, докато неергативното минало причастие не може да опише агентивния подлог на неергативния глагол. В българския миналото страдателно причастие на повечето неергативи (с представка, лексикализираща резултативното състояние) идентифицира възможността на глагола да припише винителен падеж; некаузативните глаголи нямат страдателно причастие.

Т. 3.2.4.4. представя инкорпорацията на темата в отглаголни съществителни като възможен тест за некаузативност. Непреходните некаузативи позволяват инкорпорация на „подлога“ (Темата) в отглаголни съществителни. Примери като „световъртеж“, „водопад“ (*vattenfall, vandfald*), „снеговалеж“ (*snöfall, snefald*) показват композиция на „подлога“ с непреходния глагол.

В подт. 3.3. е представено преплитането на тета-решетки при различни предикати, по-конкретно при каузативи и резултативи, и конструкцията *accusativus cum infinitivo*, (ЕСМ или S-to-O raising) и контрол на обекта.

Т. 3.3.1. се основава на изследване на автора на дисертацията от 2023 г. (Radoev 2023). Разглеждат се основните конструкции за предикатив към допълнението и контрол на допълнението в датски и шведски език, които често се срещат с глаголи като *make* (шв. *göra*, дат. *gøre*), *get* (шв., дат. *få*) и *let* (шв. *låta*, дат. *lade*). Отбелязва се, че българските студенти, изучаващи скандинавски езици, често срещат интерференция от други езици (най-често английски или немски), което води до смесване на каузативни и резултативни структури с глагола *göra* и *gøre*.

Предлага се разграничаване на тези две структури в скандинавските езици чрез сравнение с български изречения от подобен тип: *Направих го щастлив.* и *Накарах го да се наслади на ваканцията.* Изследва се разграничаването между двете структури (резултативи [x MAKE [y <adjective>]] и каузативи [x MAKE/CAUSE [y <verb>]]).

В т. 3.3.1.1. е дадено кратко представяне на термините каузативи и резултативи. Обяснява се, че българските студенти често смесват глаголите на каузативния *få* (шв.,

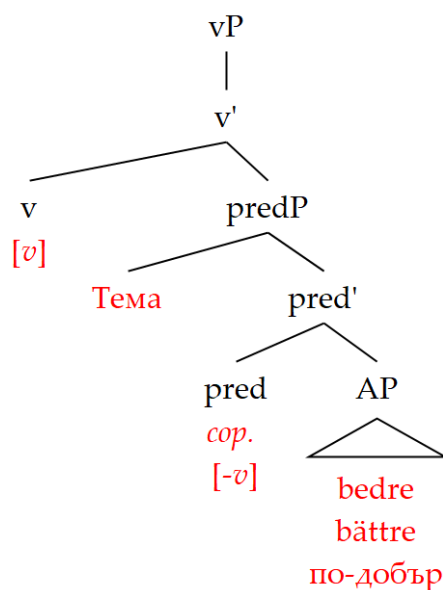
дат.) и фактитивния *göra/gøre* (шв., дат.) в структури с контрол на допълнението и в такива с предикатив към допълнението. Тази грешка, макар и неустойчива, е честа в преподавателския опит на автора на дисертацията.

Терминът резултатив се отнася до конструкцията с предикатив към допълнението [x MAKE [y <adjective>]], анализирана като единична, съвместна операция по предикация и приписване на тета-роли. Резултативите имат прочит за промяна на състоянието на обекта с тета-роля ТЕМА. Примерни глаголи са дат. *forbedre, forskønne, glæde*, шв. *förbättra, försköna, glädja* и бг. *подобрявам, разкрасявам, радвам*

Терминът каузатив се отнася до конструкцията с контрол на допълнението [x MAKE/CAUSE [y <verb>]], анализирана като двуетапна операция по предикация и приписване на тета-роли, близка до глаголи с управление на допълнението като дат. *tvinge, formå, overtale*, шв. *tvinga, förmå, övertala*, бг. *принуждавам, карам убеждавам*. В тях първоначална ПРИЧИНА или АГЕНТ (горният субект) упражнява някаква сила върху по-нисък семантичен субект и синтактичен обект (при синтактичните каузативи това може да бъде ПОВЛИЯН АГЕНТ, РЕЦИПИЕНТ или ТЕМА, които са потенциални s- и k-селектирани вътрешни аргументи на по-ниския глагол. Допълнението със семантична роля ТЕМА (или ПОВЛИЯН) на MAKE/CAUSE е коиндексирано с контролирания PRO подлог на долния предикат (алтернативно – с произнесена поради обектния контрол лексикална единица, която има идентична ФФ с тази на допълнението ТЕМА в по-горния глаголен слой).

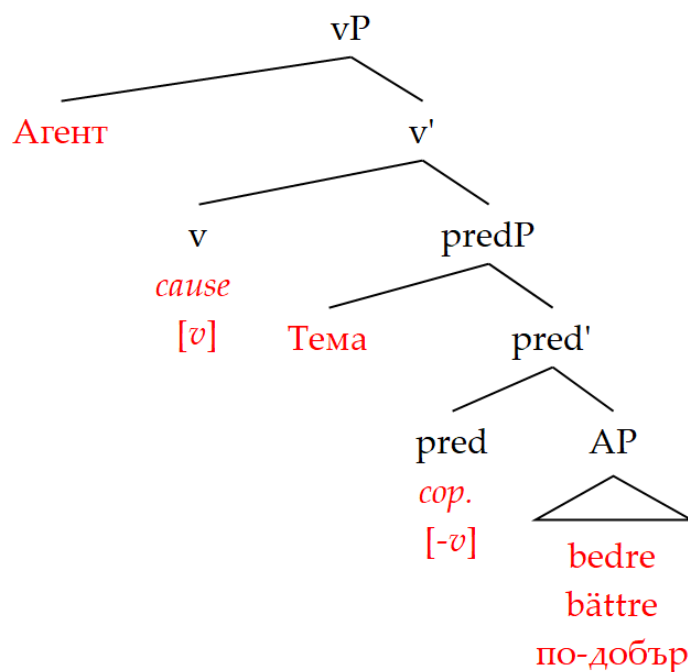
В подт. 3.3.1.2. се пристъпва към същинския анализ на резултативите и каузативите.

Т. 3.3.1.2.1. представя резултативите, като започва с описание на английския лексикален глагол *make* (напр. *Picasso made this sculpture*), който може да бъде представен като каузативна структура [x CAUSE [y EXIST]] (Dobler 2008). Той задава две семантични отношения – Създател (АГЕНТ) и Създаден предмет (ТЕМА), подобно на бг. *създавам*, шв. *skapa*, дат. *skabe*. Тета-ролите се приписват при отношения на строга Локалност: АГЕНТЪТ към спецификатора на горния, каузативен [vP CAUSE], а ТЕМАТА към спецификатора на долния [VP EXIST]. В случая с лекия глагол в [x MAKE [y <adjective>]] възниква въпросът как се приписва тета-ролята ТЕМА във фиг. 23:

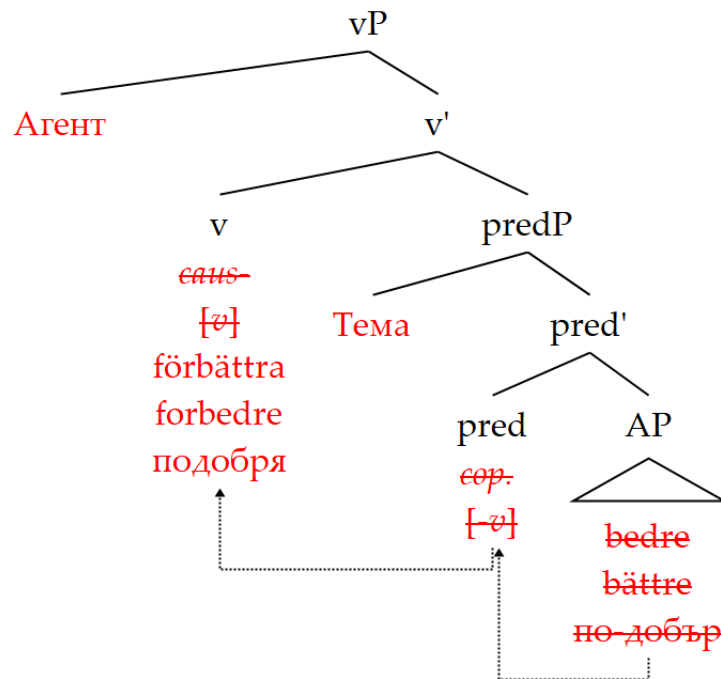
Фигура 11. Репрезентация на монадичен статичен адекативен предикат от типа бъда по-добър

Ролята ТЕМА се приписва на спецификатора на predP/rootP/ниската VP, а AP е в рематична позиция; това е структурата и на прост неакузативен предикат. След това са разгледани са примери за синтактичен резултатив в трите езика и се показва, че това е случай на едновременна единична предикация с приписване на тема-роля както от predP, така и от AP. Представена е резултативна структура, инкорпорираща монадичния предикат в диадичен:

Фигура 12. Резултативна структура от типа правя по-добър

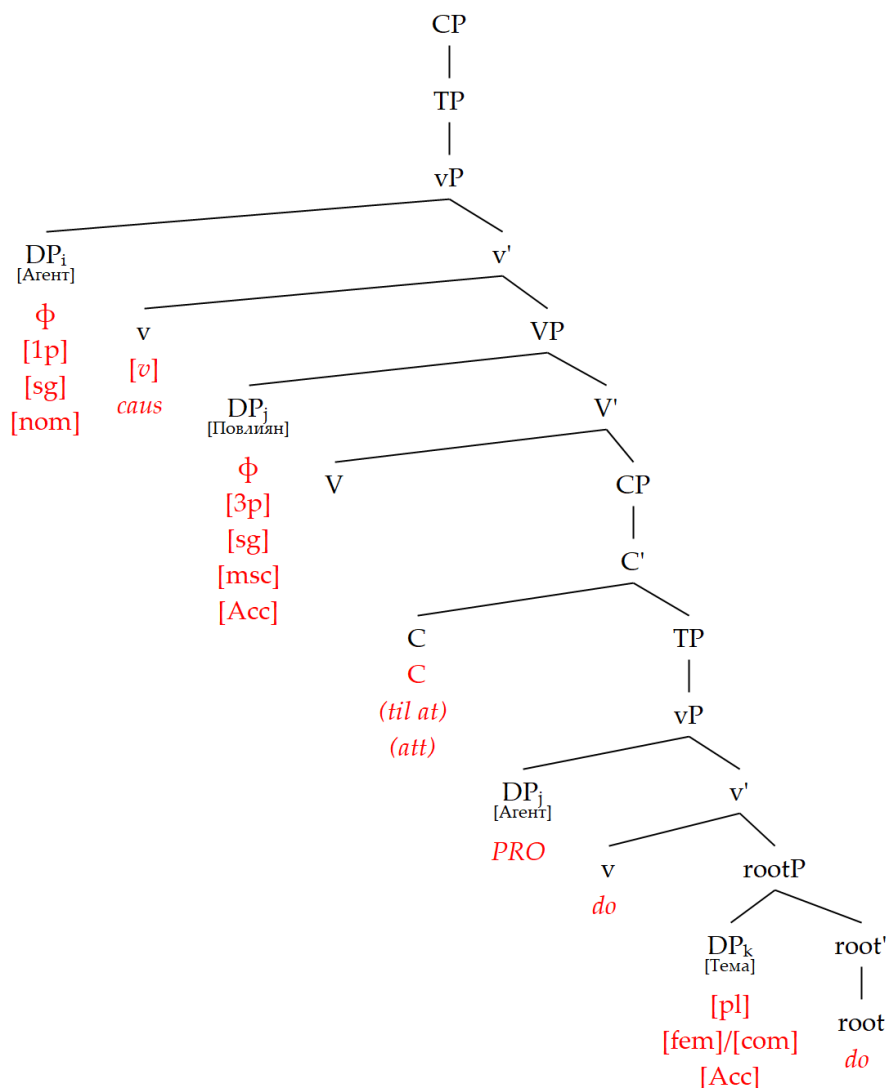
В резултативната структура от фигура 24 тета-маркирането на субекта на vP става в спецификатора на каузативния лек глагол MAKE или CAUSE, като се приписва интерпретация на Агент, Причина или Сила. Въпросът е къде се приписва тета-ролята на Темата. Според Тета-критерия, на никоя детерминативна фраза (DP) не може да бъде приписана повече от една тета-роля. Сравнение с глаголи като *forbedre*, *förbättra*, *подобрявам* (еквиваленти на англ. *make better*) може да даде отговор:

Фигура 13. Резултативна структура от типа подобрявам

Лексикалните резултативи като *forbedre*, *förbättra*, *подобрявам* (фигура 25) се анализират като състоящи се от морфологично свързана каузативна морфема (*caus* [v]), както при други деадективни или каузативни глаголи. Тези глаголи се състоят от единична, съвместна предикация и приписване на тета едновременно от лекия глагол и прилагателния предикативен комплекс. Синтактичните и лексикалните резултативи са синтактично идентични на нивото на дълбинната структура и се различават само по морфологията си. Дадени са допълнителни примери от SAG за деадективни сложни глаголни основи, които са лексикализирани постсинтактични сложни думи

В подт. 3.3.1.2.2. са представени каузативите, които се отнасят до конструкцията с контрол на допълнението с опростена структура [x MAKE/CAUSE [y <verb>]]. Тези конструкции имат каузативен прочит, при който АГЕНТ или ПРИЧИНА упражнява сила върху по-нисък семантичен субект и синтактичен обект, който инициира второ събитие. Фигура 26 илюстрира дървовидния модел на базовата семантична декомпозиция на структура с *накарам*, *få att*, *få til at*:

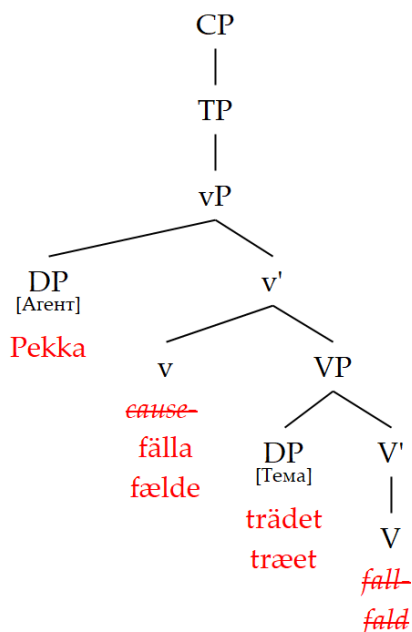

Фигура 14. Синтактичен каузатив – контрол на допълнението

Каузативът съдържа по-детайлна структура поне до равнището на TP/IP. Ако обектът на CAUSE и субектът на DO са един и същ конституент на нивото на дълбинната структура, на тях ще бъдат приписани две тета-роли (ТЕМА/ПАЦИЕНТ и АГЕНТ), което нарушава тета-критерия. Предлага се решение с неявен (non-overt) CP-слой, което позволява втората тета-роля да бъде приписана на PRO субекта на подчиненото изречение. В този анализ каузативният глагол (*få*, „карам“) е синоним на английски глаголи за контрол на допълнението като *force*, *cause*, *convince*. Този матричен каузатив приписва три тета-роли: Причина или Агент, Тема/Пациент и Пропозиция на CP, която съдържа второто събитие и втората предикация.

Диадичните лексикални каузативи имат по-опростена каузативна структура, при която АГЕНТ или ПРИЧИНА иницира каузална верига за промяна на състоянието в

тематично по-нисък обект. Пример за това е *Pekka ska fälla trädet* (шв.), *Pekka skal fælde træet* (дат.), *Pekka will fell the tree* (англ.) – в превод *Пекка ще повали / отсече дървото*:

Фигура 15. Каузативната структура на повалям/fälla/fælde

Следва съпоставка с лексикални каузативи в българския, в който е налично редуване на лексикални каузативи с неергативи – ситуация, непозната дори в японския език (Harley 1996; Grimshaw и Mester 1988). Примери като *разсмя* (каузативен вариант на *смя се*) имат привидна подлежаща тематична йерархия АГЕНТ > АГЕНТ > ТЕМА. Подлежащият неергативен глагол има семантична структура [у [do <смях>]], а каузативът: [х cause [у [do <смях>]]]. В българския език префиксът *раз-* се използва в разширен вариант на инхоативното си значение „започвам“ и води до редуване с неергативни предикати (*разсмя, разплача ~ смя се, плача; разхождам, разбягам*).

В подт. 3.3.2. са представени различни структури, привидно изглеждащи като акузативи с инфинитив. Тази част от дисертационния труд се основава на изследване от 2021 г. (Радоев 2022с). Разглежда се конструкцията *accusativus cum infinitivo* (AcI), известна в западноевропейските езици (англ. *accusative and infinitive*, фр. *accusatif avec infinitif*, скандин. *objekt med infinitiv*). В генеративната граматика тя е позната като *Exceptional Case Marking* (извънредно падежно маркиране) и има повърхнинни формални сходства с *Subject-to-Object Raising* (повдигане от подлог към обект) и *Object Control* (контрол на обекта). Целта е AcI в шведски и датски да бъде съпоставена със структурно с еквивалентни конструкции в български.

Емпиричният материал е ексцерпиран от традиционни граматика за шведски и датски език. В датските и шведските източници се отбелязва, че АсI (наречена там *objekt med infinitiv*) е често срещана, особено при глаголите за сетивно възприятие. За български език Пенчев разглежда еквивалентни структури при глаголи за сетивно възприятие с акузативен обект и допълнително изречение (*Чух го, че/да/как пита за тебе*). Поради липсата на същински инфинитив в българския език, не може да се говори строго за АсI в примери със силно ударен подлог: 1) *Чух го ТОЙ да/че/как казва това* и 2) *Накарах го ТОЙ да ти каже това*.

Примери за повърхнинни АсI са:

3.100. Vi hör.de honom skrik.a

Vi hör.te ham skrig.e

ние чуя.PRET него крещя.INF

3.101. Чухме го да (че, как) крещи.

Чухме го ТОЙ да крещи.

3.102. Advokat.en råd.de dem att inställ.a betalning.ar.na

Advokat.en råde.de dem til at indstill.e betaling.er.ne

Адвокат.DEF съветвам.PRET тях да прекратя.INF плащане.PL.DEF

3.103. Адвокатът ги посъветва да прекратят плащанията.

Адвокатът посъветва тях да прекратят плащанията.

Традиционният анализ на *nexusobjekt* (по Thorell 1982) твърди, че местоимението (*ham/honom*) има двойна функция – директен обект на матричната глаголна форма и субект на подчинената нелична глаголна форма. Това обаче нарушава тета-критерия, тъй като *ham/honom* не може да получи едновременно тета-роля ТЕМА от *høre/höra* и тета-роля АГЕНТ от *skrige/skrika*. Избира се тета-решетката, при която *høre/höra* приема или ТЕМА, или ПРОПОЗИЦИЯ като аргумент:

<u>Експериентор</u>
<u>DP</u>
a

Тема
DP
b

<u>Експериентор</u>
<u>DP</u>
a

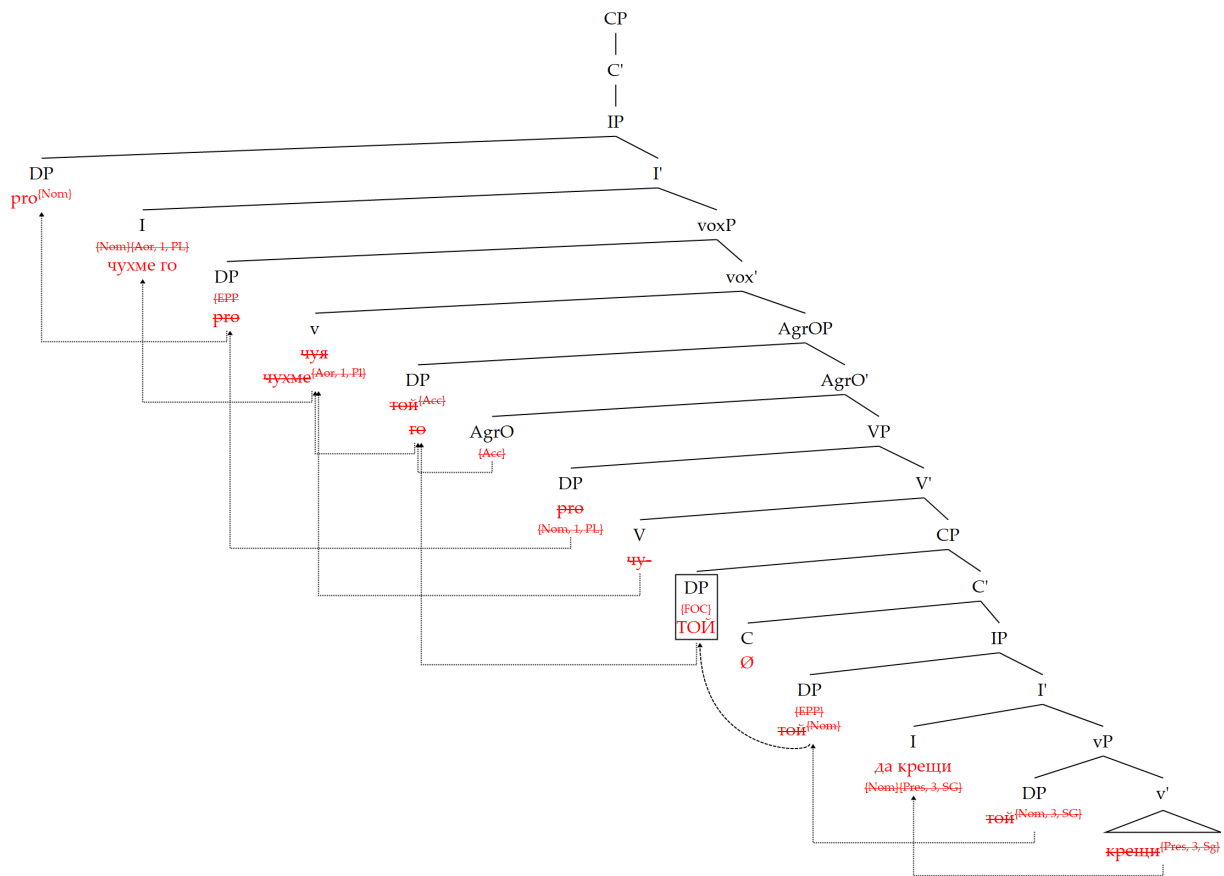
Пропозиция
CP
c

А *skrige / skrika*:

<u>АГЕНТ</u>
<u>DP</u>
d

Представен е формален анализ, наречен *Exceptional Case Marking*:

За български език се предлага подобен модел, като се подчертава, че в българския език елементът *да* в тези конструкции не е комплементизатор, а има функциите на самостоятелен флективен маркер, генериран директно в опората на IP.

Фигура 17 Чухме го ТОЙ да крещи с повдигане

Този анализ е възможен, ако се приеме, че в българския език от прагматични и дискурсни съображения на нивото на ФФ е допустимо произнасянето на множество копия от верига на движение, без да бъде нарушен падежният филтър – тъй като клитичните елементи се разглеждат отчасти като възможна морфологична реализация на аргументите на глагола, отчасти като флективни маркери върху глагола (вж. Rudin 1997; Bošković 2002; Franks и Rudin 2005), винителната клитика може да се разглежда като фонологично редуцирано повдигнато копие на подлога в подчиненото изречение, което се свързва с матричния глагол (вж. Hornstein и съавт. 2005: 243-246); пълната му форма (той) в този случай може също да бъде произнесена – или като основата на верига на движение, или като елемент в лява дислокация в подчиненото изречение, който е базово генериран в спецификатора на фокусна фраза вляво от подчинената CP.

Представена е и обобщена решетка за АсI със сетивни предикати:

<i><сетивна VP></i>	
Експеритор <u>DP</u>	Пропозиция CP
a	c

<i>VP2</i>	
θ_1 DP	$\langle\theta_n\rangle$ DP
d	e, f, g...n

При структури за *Object Control* (контрол на обекта), като *Адвокатът ги посъветва да прекратят плащанията / Advokaten rådde dem att inställa betalningarna / Advokaten rådde dem til at indstille betalingerne*, се установява, че глаголет *råda/råde* (съветвам) изисква три тета-роли (АГЕНТ, РЕЦИПИЕНТ, ПРОПОЗИЦИЯ), а *inställa/indstille* – две (АГЕНТ, ТЕМА). За разлика от АсI, където има повдигане, при контрол на обекта се използва скритото DP *PRO*. В български език обаче решението с *PRO* не е възможно, тъй като опората [I да] може да припише именителен падеж {Nom}. Вместо това се предпочита моделиране посредством *pro* – скрита DP, която може да получи именителен падеж.

Глава 4. ТЕМИ, РЕЦИПИЕНТИ И ЛОКАЦИИ. Локативи и дитранзитиви. Антонимия и синонимия на дитранзитивните предикати (стр. 141–184)

В глава 4 е представен анализ на ролевите семейства на РЕЦИПИЕНТИТЕ и ЛОКАЦИИТЕ, тяхната структурна конфигурация и йерархически зависимости, използващ декомпозиционен анализ на глаголи за пространствена локация, движение, притежание, обмен на притежание, знание и обмен на информация (глаголите за обмен са представени от различни видове триместни и дитранзитивни глаголи), за да бъде направено разграничение между РЕЦИПИЕНТИТЕ от ЦЕЛИТЕ. Включен е и декомпозиционен анализ на конверсивната антонимия при глаголите за трансфер на притежание и информация, който предоставя допълнителни аргументи за разслоен анализ на глаголната фраза *vP*.

Т. 4.1. започва с повторение на теоретичните дефиниции на ролите от ролевото семейство на Реципиентите (т. 4.1.1.) и няколко пространствени тета-роли, класифицирани като РЕМИ: ЛОКАЦИЯ, ИЗТОЧНИК и ЦЕЛ (семейството на ЦЕЛИТЕ, подт. 4.1.2).

В подт. 4.1.1. е дадена таблица, която представя признаковата маркираност на РЕЦИПИЕНТИТЕ. Подходът в главата разглежда пространствената ЦЕЛ отделно от

РЕЦИПИЕНТА, позиционирайки РЕЦИПИЕНТА в по-висока структурна позиция, за разлика от анализа на Марк Бейкър. В подт. 4.1.2. са дадени дефинициите на ролите ЛОКАЦИЯ, ЦЕЛ и ИЗТОЧНИК, асоциирани със свързани обстоятелствени пояснения и семантично свързани с ролята ПЪТ и ПРОПОЗИЦИЯ. Тези роли се разглеждат като неспецифицирани по признаците [?c], [?INST], [?m], [?VOL] и [?AFF], поради което при тях могат да се кодират различни йерархически по-ниски роли. Обяснено е, че дитранзитивните глаголи могат да се конструират с две допълнения (DOC) или с пряко и предложно допълнение (POC), като предложното допълнение носи ролята пространствена ЦЕЛ, която може да се концептуализира и като РЕЦИПИЕНТ, маркиран с [-INST +VOL +AFF]. Дадена е таблица с признаковите характеристики на рематичните роли.

В подт. 4.1.3. са дадени аргументи в полза на тематичната йерархия АГЕНТ > РЕЦИПИЕНТ > ТЕМА > ЦЕЛ: според теорията на зависимостите между участниците (Primus 1998: 431-432) не е възможно да има ситуация на трансфер на притежание без притежател; Примус (*ibid.*), Северска и Ухлирова (Siewierska и Uhlířová 1998) дават допълнителни аргументи за такава подредба: в славянските езици се наблюдава предпочитание към подредба РЕЦИПИЕНТ > ПАЦИЕНТ, а в дитранзитивни конструкции без формални разлики между ПРОТОРЕЦИПИЕНСИ и ПРОТОПАЦИЕНСИ двата вида аргументи се подреждат според тематичната йерархия ПРОТОРЕЦИПИЕНС > ПРОТОПАЦИЕНС. В българския и македонския език клитиките също се подреждат така (дативна пред винителна), но където именни реципиенти се маркират с предлог, предпочитаната подредба е ПРОТОПАЦИЕНС > ПРОТОРЕЦИПИЕНС.

Приведен е аргумент от йерархията на Рей Джакендоф, който също дефинира подобна зависимост, разделяйки тематичния ранг (кодиращ конкретните отношения между ТЕМАТА и ЦЕЛТА) и акционния ранг (кодиращ абстрактните отношения между АГЕНТА и ПАЦИЕНТА). Приведен е синтактичен аргумент за йерархията под АГЕНТА чрез анализа на Бошкович за балканските славянски езици (Bošković 2002: 326; повторен у Franks и Rudin 2005 (111-114)), отнасящ се до клитиките и тяхното движение във фразовата структура.

Допълнителни доводи за йерархията между ТЕМИТЕ, РЕЦИПИЕНТИТЕ и ЦЕЛИТЕ са дадени в анализа на превъзходството (Superiority) при множествено преместване вляво на к-изрази (Multiple Wh-fronting) на Krapova и Cinque (2008: 8):

клитично резюмиран к-Топик	Дискурсно свързан к-израз	Дискурсно несвързан к-израз						
		кого	на кого	кога	къде	какво _{подл}	какво _{доп}	как
(на) кой/коя/ кое/кои N	(на) кой/коя/ кое/кои N							
кого	(кого)					колко _{подл} N	(на) колко _{доп} N	
на кого	(на кого)							
*?какво	какво (маркирано) къде/кога (марк.)							

Таблица 3. Йерархията на к-думите при множествено преместване вляво

Когато Темата не е маркирана като [+ЧОВЕК], подредбата на непрекия обект (РЕЦИПИЕНТА) и прекия обект (ТЕМАТА) е непроблематична. Въпреки това, когато и двата аргумента са маркирани като [+ЧОВЕК], се наблюдава словоред *кого > на кого* (привидно ТЕМА > РЕЦИПИЕНТ), като признакът [+ЧОВЕК] допринася за по-проминентно интерпретиране на непрекия обект: възможно обяснение за това е не толкова йерархията на семантичните роли, колкото конфликт на нивото на Фонетичната форма: наличието на два омофона един след друг, изглежда, е недопустимо

В скандинавските езици също се наблюдава йерархия, в която РЕЦИПИЕНТИТЕ к-командват ТЕМИТЕ, а ТЕМИТЕ к-командват ЦЕЛИТЕ, което се демонстрира с примери, включващи възвратни местоимения в DOC (където непрякото допълнение РЕЦИПИЕНТ получава възвратно маркираната ТЕМА) и ROC (където прякото допълнение ТЕМА отива при предложното допълнение ЛОКАЦИЯ): *De gamle bjælker giver huset_i sit_i særpræg. (dam.), Jag visade Bengt_i sitt_i nya rum. (ув.), Vi sendte ham_i hjem til sin_i mor (dam.), Han la flickan_i i sin_i säng (ув.)* В българския език такова свързване не е допустимо, освен ако аргументите са клитични – дателната клитика свързва винителните аргументи от к-командваща апликативна фраза над проекцията на ТЕМАТА (вж. Slavkov 2008; Iovtcheva 2019 за повече информация по темата).

В подт. 4.2. се съпоставят аргументните структури и VP-архитектурата на споменатите в началото глаголи въз основа на тезата, че маломестните предикатни структури се „съдържат“ в многоместните, а също и че семантичното поле (ОБМЕН НА) ЗНАНИЕ е резултат от метафорично картографиране на структурата на полетата (ОБМЕН НА) ПРИТЕЖАНИЕ и ПРОСТРАНСТВЕНА ПРОМЯНА.

В подт. 4.2.1. Статични глаголи за локация: [Тема е [PP Локация]] са включени прототипни глаголи, описващи статично местоположение (напр. *ligga, ligge, лежа, sitta, sidde, седя, stå, stå, стоя*). Аргументът ТЕМА се кодира в спес,VP, а ЛОКАЦИЯТА – в комплементна позиция в PP вдясно от VP. Локацията представлява свързано

обстоятелствено пояснение или „обстоятелствено допълнение“. Синтактичната им структура се записва като [VP [спес Тема][V' [V⁰ е][PP [P][Локация]]]]. Дадени са примери за анализ, в който пространството може да се разглежда като база за семантиката за притежание от гледна точка на к-командни отношения. Представени са и глаголи за съдържание (напр. *innehålla, indeholde, съдържам, гутта, gutte, побирам*), които могат да се анализират с противоположна аргументна структура; те обаче са анализирани като избледняла схематична метафора на прототипната транзитивност, произтичаща от етимологията на глаголите.

В подт. 4.2.2. се разглеждат динамични глаголи за локация от два типа – подт. 4.2.2.1. двуместни: [отива Тема е [PP Цел]] и подт. 4.2.2.2. триместни: [Агент прави [отива Тема отива [PP Цел]]]. В подт. 4.2.2.1 се включват глаголи като *gå, gå, отивам; kotта, kotte, идвам; falla, falde, надам*, които са подвид на некаузативните глаголи и структурно се записват като [V' [V⁰-деф. ОТИВА][VP [? Тема][V' [V⁰][PP [P][? Цел]]]]]. В подт. 4.2.2.1 са дадени глаголи като *skicka, sende, пращам; lägga, lägge, слагам, полагам; sätta, sätte, поставям, слагам; ställa, stille, putte, поставям, слагам*; те са каузативни на структурите от 4.2.1. и се записват [vP [? Агент][v' [v⁰ ПРАВИ][V' [V⁰ ОТИВА][VP [? Тема][V' [V⁰][PP [P][? Цел]]]]]]]. Някои от тези глаголи участват в дативната алтернация, тъй като аргументът ЦЕЛ може да бъде интерпретиран като РЕЦИПИЕНТ. Дадени са конструирани примери на български с възможна реализация както на РЕЦИПИЕНТ, така и на ЦЕЛ, като ЦЕЛТА се свързва с глаголната фраза в позиция, по-ниска от РЕЦИПИЕНТА.

В подт. 4.2.3 са представени статични глаголи за притежание със семантика [Реципиент има [Тема]]. Тук са включени глаголи, изразяващи състояние на притежание *ha, have, имам, äga, eje, притежавам*, а също и глаголите за съдържание от горната точка. Синтактичният им запис е [VP [? Реципиент][V' [V⁰ има][VP [? Тема][V' [V⁰ (е?)]]]]]. Даден е допълнителен довод за реализацията както на Реципиент, така и на Локация под формата на примери, в които статичният Реципиент е над аргумента Локация.

В подт. 4.2.4. са представени динамични глаголи за притежание: двуместни [Реципиент получава [Тема]] в подт. 4.2.4.1. и триместни в подт. 4.2.4.2. Двуместни глаголи са напр. *få, få, получавам, ta emot / motta, tage imod / modtage, köpa, købe, купувам* със структура, подобна на статичните глаголи за притежание:

[VP [? Реципиент][V' [V⁰-дин ПОЛУЧАВА][VP [? Тема][V' [V⁰ (е?)]]]]]

Триместните предикати (т. 4.2.4.2) са обект на множество лингвистични изследвания: Bošković 2002; Cuervo 2020; Vikner 2021b; 2021a; Valdeson 2021; Lundquist

2014; Beck и Johnson 2004; Widell 1996; Levin 1993; Slavkov 2008; Nielsen 2019; Åfarli и Anderson 2015; Krifka 1999; Vikner 1989; Larson 1988; Lundquist 2004; Herslund 1986; Iovtcheva 2019; Baker 1997. Те се делят на две групи:

- 4.2.4.2.1. Структура [Агент прави [Реципиент получава [Тема]]], сред които са *давам, ge, give, подарявам, skänka, skænke, изпращам, skicka, sende, продавам, sälja, sälge*, със запис

[vP [? Агент][v' [v⁰ ПРАВИ][VP [? Реципиент][V' [V⁰ ПОЛУЧАВА][VP [? Тема][V' [V⁰ (e?)]]]]]]]

- 4.2.4.2.2. Структура [Агент прави [отива Тема отива [Р Реципиент.Цел]]], която включва глаголи от горната подточка, конструирани като динамични глаголи за промяна на локацията – дативната алтернация. Синтактичният им запис е подобен на 4.2.2.2.:

[vP [? Агент][v' [v⁰ ПРАВИ][V' [V⁰ ОТИВА][VP [? Тема][V' [V⁰][PP [P [? Реципиент.Цел]]]]]]]

В подг. 4.2.5. са представени статични глаголи за знание: [Реципиент знае [Тема/Пропозиция]], която включва глаголи, изразяващи състояние на „притежаване“ на информация (напр. *veta, vide, знам, känna, kende, знам, познавам, förstå, forstå, разбирам*), като повечето от тези глаголи могат да имат и инхоативно значение в комбинация с рецептивния глагол *få*. Възможен е анализ, в който ТЕМАТА не се изразява фонологично, а съдържанието на знанието се кодира в комплемент на долната V⁰ със значението ПРОПОЗИЦИЯ или ЦЕЛ/ОБЕКТ НА ЗНАНИЕТО в структурата, записана като: [VP [? Експериментатор][V' [V⁰ ЗНАЕ][VP [? (Тема)][V' [V⁰ (e?)][Реми {PP, CP}=Пропозиция или Цел/Обект на знание]]]]]

В подг. 4.2.6. са представени динамични глаголи за знание, разделени на две групи:

- 4.2.6.1. Двуместни: [Агент/Реципиент научава [Тема/Пропозиция]], които могат да бъдат дуративни ателични или телични събития. Тук се включват например *lära sig, lære, уча, studera, studere, уча, изучавам* или *få veta, få at vide, науча*. Възможна е реализация на CP комплемент Пропозиция и комплементи Цел/Обект на знанието в структурата

[VP [? Реципиент][V' [V⁰-дин НАУЧАВА][VP [? Тема][V' [V⁰ (e?)][Реми {PP, CP}Пропозиция/Цел/Обект на знание]]]]]

- 4.2.6.2. Триместни, които се структурират подобно на дитранзитивните глаголи:
- 4.2.6.2.1. Структурите [Агент прави [Реципиент научава [Тема [Цел]]]] и [Агент прави [Тема.Информация отива [PP Реципиент.Цел]]]. Тук АГЕНТЪТ се реализира в *спес,VP* на каузативната *v0*, РЕЦИПИЕНТЪТ – в *спес,VP1* на междинната рецептивна VP проекция над ТЕМАТА в *спес,VP2*. Тази структура е аналогична на дитранзитивните глаголи за трансфер на притежание, но прехвърлянето е абстрактно. Възможна е реализация на CP комплемент ПРОПОЗИЦИЯ и на PP ЦЕЛ/ОБЕКТ НА ЗНАНИЕТО. Тук влизат глаголи като *säga, sige, казвам, -, fortælle, разказвам, visa, vise, показвам, lära, lære, преподавам* със записа:

[vP [? Агент][v' [v⁰ ПРАВИ][VP [? Реципиент][V' [V⁰ НАУЧАВА][VP [? Тема][V' [V⁰ (e?)][Реми PP, CP Пропозиция/Цел на вниманието]]]]]]]

В идеалната, прототипна представа за обмен на притежание или информация трансферът се разглежда като осъществен, затова реципиентните аргументи на тези предикати все пак ще се разглеждат като ЕКСПЕРИЕНТОРИ, претърпяващи комуникативния акт на АГЕНТА, макар и с риск от непълноценно обработване.

Тази група глаголи може да се конструира и като глаголите за пространствен трансфер. Дативната алтернация при глаголи за трансфер на информация е представена в таблица.

В т. 4.2.6.2.2. са представени глаголи със структура [Агент прави [Реципиент научава [Цел]]]. При тези глаголи вниманието на Експерientора се насочва към [PP Цел на вниманието] в структура [vP [? Агент][v' [v⁰ ПРАВИ][VP [? Реципиент][V' [V⁰ НАУЧАВА][PP [P (на)/(i)/(om)][? Цел/Обект на внимание]]]]]]]. Примерни глаголи са *informera, meddela, underrätta någon om något; informere, meddele, underrette nogen om noget; информирам, известявам, уведомявам някого за нещо; undervisa någon i något, undervise nogen i noget, уча някого на нещо.*

В подточка 4.3. се представят лексикално-семантичните релации антонимия и синонимия при дативните предикати за обмен на притежание или информация.

Подточка 4.3.1 от дисертационния труд се фокусира върху конверсивната антонимия като тест за семантичната селекция на дативни предикати. Тя разглежда аргументната структура на триместни предикати в българския език, които приписват дателен падеж на един от аргументите си, и ги съпоставя с техните активни и пасивни

еквиваленти на датски и шведски език, както и с конверсивните им антоними. Изследването се основава на публикация от 2022 г. в списание „Български език“ (вж. Радоев 2022а). Основната хипотеза е, че конверсивната антонимия може да служи като тест за семантична селекция на аргументите в антонимни двойки.

В подточката е дадена дефиниция на антонимията и на нейния подвид конверсивната антонимия, при който две лексикални единици обозначават „дадена ситуация или събитие от перспективата на двама различни участници“ (Cruse 2006: 39) като „огледални образи, разглеждащи едно и също отношение от различни страни“ (Murphy 2003: 196-197) (напр. *buy/sell* и *give/receive* (ibid). Глаголните събития, обозначавани от конверсивно антонимни предикати, включват един и същ вид семантична селекция, разгледана от две различни перспективи (Betkov 1997: 63; Cruse 2000: 94). Подточката се ограничава до предикати, маркирани с признака [+СМЯНА НА СОБСТВЕНОСТ], като например двойките *продавам ~ купувам*. Други прототипни примери включват *подарявам ~ получавам*, *давам ~ вземам*.

Посредством тестове с изтриване на аргументи за глагола *продавам* в българския е установено, че единственият задължителен аргумент във VP е прякото допълнение Тема. Подлогът се изразява опционално, тъй като българският е нулевосубектен. Привидната повърхнинна тета-решетка е *продавам* (DP{Агент} DP{Тема} PP/КР{Реципиент.Цел}). При наличие на дативно клитично прономинално допълнение тета-решетката на глагола изглежда като *продавам* (DP{Агент} DP{Реципиент} DP{Тема})

При конверсивния антоним *купувам* аргументната структура не включва тета-ролята Агент Източник. Тази роля може да бъде приписана на адюнкт с предлог *от*, подобен на този, въвеждащ агентивното обстоятелствено пояснение в пасивни изречения.. Тета-решетката за *купувам* е (DP{Реципиент} DP{Тема}). Анализът с тета-роля Реципиент е подкрепен от английския FrameNet (Commerce_buy), който наследява отношения от Getting. Сравнението с пасивния еквивалент на *продавам* – *бъда продаден* показва идентична с-селекция. Това подкрепя идеята, че рецептивният предикат смислово наподобява пасивната форма на дативния предикат поради потискането на агентивната роля. Подобен анализ е приложен и за глаголната двойка *давам ~ получавам*.

В следващите страници са дадени примери за датски и шведски и са описани подобни повърхнинни структури и с-селекции. За двойките *give ~ få* и *ge ~ få* (*давам ~ получавам*), тета-решетките са аналогични между дативния предикат, рецептивния предикат и пасивизацията на рецептивния предикат.

Преди да се продължи към анализа на повърхнинните структури, се правят две наблюдения. Първото се отнася до обобщаването на резултатите за хипотезата за конверсивната антонимия като тест за семантична селекция: крайно нейно тълкуване е, че рецептивният член на опозицията е лексикализиран пасив на дативния член. По-слаба форма на хипотезата предполага, че чрез пасивизация на дативния член могат да се проверят семантичните роли, селектирани от рецептивния член и че дативният член е лексикализирана каузативна версия на рецептивния.

Второто се отнася до възможността в скандинавските езици да се реализира пасивизация, при която се повдига РЕЦИПИЕНТЪТ, а не ТЕМАТА: при някои глаголи това се случва по-охотно със спомагателния *bli/blive* (*att tilldela / at tildele* „удостоявам, давам, предоставям“ и *att lova / at love* „обещавам“), но също и със спомагателния *få* в т.нар. *få-passiv*, разгледан в следващата подточка. Това може да се обясни с изравняването на падежите {Nom} {Acc} и {Dat} при имената и изтриването на възможността на глагола да проектира AgrIOP.

В скандинавските езици се наблюдават два типа повърхнинни структури за дативни предикати: DP_a V DP_r DP_t и DP_a V DP_t PPr, за разлика от български, където DP_a V DP_r DP_t е налице само при прономинален (клитичен) РЕЦИПИЕНТ, а DP_a V DP_t PPr се предпочита при Р-израз. В български език, реципиентните Р-изрази не могат повърхнинно да стоят в позицията *spec,VP*, както могат в скандинавските езици в пример като *Jag gav Ivan boken/Jeg gav Ivan bogen* в системата на Плацак:

[CP[^] Jag gav [TP [spec,IP Jag]][I' [I (~~gav~~)]][vP [spec,vP jag]][v' [v ~~ge~~]][VP [spec,VP Ivan]][V' [V ~~ge-~~]][DP boken]]]]]]]

[CP [TP [spec,IP pro]][I' [I дадо-х]][vP [spec,vP ~~pro~~]][v' [v ~~дам/дадох~~]][VP [spec,VP му]][V' [V ~~да-~~]][DP я]]]]]]]

*[IP [spec,IP pro]][I' [I дадох]][vP [spec,vP ~~pro~~]][v' [v ~~дадох~~]][VP [spec,VP Иван]][V' [V ~~да-~~]][DP книгата]]]]]]]

За да бъдат изравнени двата модела на повърхнинния словоред (на DOC в български, шведски и датски), без да бъде променена семантичната йерархия, се предлага решение с AgrOP и AgrIOP, което протича без затруднения. За българския тази деривация е възможна, ако дативното обектно местоимение се премести в *spec,AgrIOP*, а акузативното – в *spec,AgrOP*:

[CP [spec Jeg]][C' [C⁰ gav]][IP [spec jeg]][I' [I⁰ (~~gav-acc-dat~~)]][voXP [spec jeg]][voX' [voX⁰ give]][AgrIOP [spec Ivan]][AgrIO' [AgrIO⁰ give- {Acc}- {Dat}]][AgrOP [spec]][AgrO' [AgrO⁰ give-

се основават частично на FrameNet: Education_teaching и Studying за двойките преподавам/научавам и Telling и Hearsay за казвам/научавам. Представени са тета-решетки, съдържащи паралелни тета-роли както в български, така и в скандинавските езици. На стр. 183 е поетапно е разяснена деривацията на примери с ЕКСПЕРИЕНЦЕР и ТЕМА/ПРОПОЗИЦИЯ/ИНФОРМАЦИЯ. Представени са и множество примери за *få-passiv*, в който се повишава рецептивния аргумент на глагола, а не аргументът ТЕМА. В българския език аргументът от ролево семейство В (Реципиенти) се кодира с винителен падеж.

Паралелизмът в с-селекцията на тези предикати потвърждава хипотезата за конверсивната антонимия.

Български двойки *verba dicendi* и *verba percipiendi* са примери за конверсивно антонимно взаимоотношение по признака [+ОБМЕН НА ИНФОРМАЦИЯ]. Дативните предикати са маркирани с [+ПРЕДАВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ], а рецептивните с [+ВЪЗПРИЕМАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ]. Тематичните отношения са огледални, както е описано във FrameNet за *Telling* и *Hearsay*.

Примерите за *кажа* в български показват тета-решетки с АГЕНТ, ЕКСПЕРИЕНТОР, ТЕМА/ПРОПОЗИЦИЯ. За *науча* и *чуя* при липса на АГЕНТ ИЗТОЧНИК възниква неяснота относно с-селекцията на външния DP-аргумент. Сравнението с датски и шведски предоставя допълнителни аргументи за паралелизма между вътрешните аргументи на дативните предикати и цялостната с-селекция на рецептивните предикати.

Предикатите *fortælle* (датски) и *berätta* (шведски) с-селектират по близък, но различен начин (*berätta* избира РЕЦИПИЕНТ.ЦЕЛ), докато *säga* (шведски) е аналогичен на *fortælle*. При пасивизация на тези предикати тета-ролята Агент и винителният падеж се абсорбират, а вътрешният аргумент, маркиран като Тема, се повдига до *спес,IP*. Пасивните предикати шв. *bli berättad* и дат. *blive fortalt* с-селектират за {e(ЕКСПЕРИЕНТОР) t(ТЕМА)}. Тези пасивни предикати показват идентично поведение при с-селекция като рецептивните предикати на български.

На шведски и датски език съществуват и конструкции с лек глагол *få* „получавам“, означаващ „получавам“ и е рецептивен конверсивен антоним на *give* (дат.) / *ge* (шв.) „давам“. В датски език съществува и специфична конструкция, т.нар. *få-passiv*, при която при пасивизация се повдига не прякото, а непрякото или предложното допълнение до *спес,IP*, което е индикация за граматикализация на ролята Рецептив.

Съпоставката на примери за *verba dicendi* и *verba percipiendi* на български, шведски и датски език показва паралелни тенденции в тяхната с-селекция, което позволява класифицирането им като конверсивни антоними и в трите езика.

Глава 5. Апендикс. Дидериксеновият модел като линеаризационен апарат за X-бар граматика (стр. 185–199)

Гл. 5 представлява обобщение и частично продължение на съпоставка между модела на Дидериксен и триделния генеративен X-бар модел (Радоев 2024). В нея се излага хипотезата, че това сравнение може да послужи като основа за повърхнинен линеен модел на българското изречение, подобен на Дидериксеновия. Този модел би намерил приложение в преподаването на скандинавски езици на български студенти, както и на чужденци, изучаващи български като чужд език. Целите на това сравнение са представяне на топологичните паралели между Дидериксеновия модел и X-бар модела с фокус върху позицията на фундамента у Дидериксен и набора спецификатори вляво от *спрес,IP* в X-бар граматиката; и предлагане на теоретична плоска схема на българското изречение в духа на Дидериксен, вдъхновена от линеаризацията на българския X-бар модел по аналогия с плоските модели на Викнер и Плацак.

Най-ранната версия на Дидериксеновия модел от 30-те и 40-те години на XX век (Diderichsen 1984) обособява три макрополета с общо седем позиции за разполагане на конституентите на датското изречение, което важи и за шведски и норвежки език. Съвременни версии на модела са използвани в работата на Таус Биере, Стен Викнер, Ева Енгелс и Хенрик Йоренсен (Bjerre и съавт. 2008), Оле Тоубю (Togeby 2003; 2017), Йоренсен (Jørgensen 2000; б.д.; s.d.) и Викнер и Йоренсен (Vikner и Jørgensen 2017).

В текста е дадено таблично представяне на примерното изречение:

Forbinderfelt Förbindarfelt Свързващо поле	Forfelt Förfält Предно поле	Neksusfelt – Midtfelt Nexusfält – Mittfält Поле на нексуса или средно поле			Indholdsfelt – Slutfelt Innehållsfält – Slutfält Поле на съдържанието или крайно поле		
	F	v	n	a	V	N	A
og och	nu	har	Peter	igen	poleret polerat	bilen	med ståluld med stålull
и	сега	има _{AUX.PRS}	Петер	отново	полирам _{SUP}	кола _{DEF}	със стоманена вълна
							И сега Петер отново е полирал колата със стоманена вълна
og och	Peter	har	-	nu igen	poleret polerat	bilen	med ståluld med stålull
							и Петер сега отново е полирал колата със стоманена вълна.

	-	n	a	v	V	N	A
og	at	Peter	nu	har	poleret	bilen	med ståluld
och	att		igen		polerat		med stålull

и че Петер сега отново е полирал колата със стоманена вълна.

И са представени полетата и слотовете в тях като списък:

- Свързващо поле (Forbinderfelt/Förbindarfelt): Позиция за съчинителни съюзи;
- Предно поле (Forfelt/Förfält): Съдържа фундамента (F) – свободна позиция в лявата периферия на изречението, запълнена с един конституент. Обикновено подлогът се ситуира тук, но и други конституенти могат да се преместят по информационно-структурни причини:
 - Във фундамента могат да се вмъкват дискурсно достъпни аргументи на глагола (подлог, допълнение), обстоятелствени пояснения за място и време, както и контрастно преместен транзитивен глагол с допълнението си.
- Некусно/Средно поле (Neksusfelt/Mittfält): Включва позиции за спрегната глаголна форма (v – V2 позиция), подлог (n – когато фундаментът е запълнен с друг конституент) и изреченски адverbали (a – отрицания, модални частици, наречия за време);
- Поле на съдържанието/Крайно поле (Indholdsfelt/Slutfelt): Съдържа неспрегнати глаголни форми (V), валентно свързани именни аргументи на глагола и предикативни имена (N), както и валентно несвързани обстоятелствени пояснения (A) и глаголни частици (в датски).

Описани са разликите между главното и подчиненото изречение в Дидериксеновия модел:

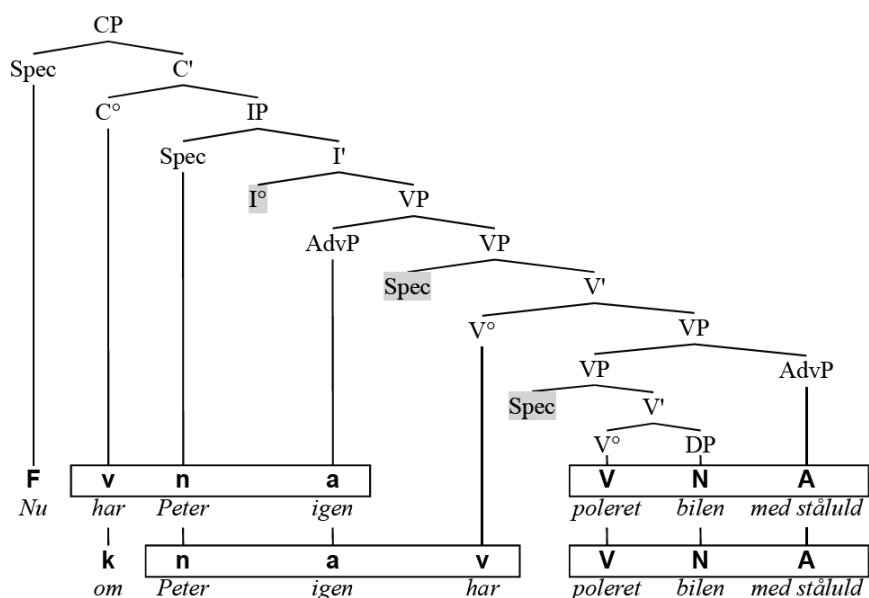
- Подчиненото изречение няма фундамент;
- Подлогът в подчиненото изречение винаги е в първа позиция (освен в цитиращи допълнителни изречения с комплементизатора „че“);
- Отрицанието винаги стои пред глагола в подчиненото изречение.

Моделът на Дидериксен притежава голяма описателна сила и е основен метод за преподаване и анализ на синтаксиса на скандинавските езици. Основната му сила е простотата за запомняне на структурата му. Въпреки това моделът в тази си форма не е способен да обхване повърхнинния синтаксис на българския език. Също така той:

- Не обхваща йерархически зависимости и к-командване;

- Не обхваща аргументната структура, семантичните отношения между аргументите, разграничаването на адюнкт от комплемент;
- Не дефинира vP като самостоятелен фразов материал, а разделя глаголната опора и допълнението на два отделни слота, което противоречи на факта, че vP е конституент;
- Не може в структурен план да оразличи някои положения, които генеративният модел може да разреши и обясни.

Множество автори съпоставят Дидериксеновия модел с триделния генеративен X-бар модел, разделен на комплементизаторна фраза (CP/CvP), флективна фраза (IP/LvP) и глаголна фраза (vP/LvP). Тази приемственост между функционалната и формалната лингвистика намира израз в работата на Стен Викнер и Кристер Плацак (Platzack 1986; 2009), които предлагат обобщен модел на скандинавското изречение, обединяващ двете схеми:

Фигура 18. Генеративното CP-IP-VP изречение, разположено върху примера от 5.1. и 5.2.

И двата модела работят с триделна структура на изречението, слотове за аргументи и глаголни опори и премествания (в Дидериксеновия модел първоначално се говори за запълване на позиции, но съвременните изследвания все по-често използват термина „премествания“).

Дадени са редица примери, които демонстрират по-свободната лява периферия на българските главни и подчинени изречения; описани са случаите, в които спецификаторът вляво от C⁰ е достъпен в шведски и датски: в главните изречения винаги, а в подчинените – само когато има произнесен косвен въпросителен

комплементизатор. Наличието на лексикален комплементизатор в S^0 блокира движението вляво от него.

Генеративният модел показва предимство пред Дидериксеновия при описанието на българския език, особено по отношение на достъпността на лявата периферия. Българската спонтанна реч позволява топикализиращи и дислокационни премествания в подчинените изречения, които са невъзможни в скандинавските езици. Представени са модели на лявата периферия, които работят изключително добре за българския език. Въз основата на тези модели се предлага едноизмерният линеен ред за българския език, вдъхновен от Дидериксен:

Лява периферия			Граматическо поле			Лексикално поле (и дясна периферия)			
						Спр.	Неспр.		
Топик	Фокус	Илокуция	Топик	Фокус	Клитики (A)	гл. ф.	(A) гл. ф.	(A)	Adv
св. п.	св. п.	св. п.	св. п.	св. п.	(подлог?)				DO IO Loc-Cmp

Таблица 4. Линеен модел на на словоред на българското главно изречение

Въпреки че българският език има по-свободен словоред, съответствията между X-бар и Дидериксеновия модел в скандинавските езици могат да бъдат приложими в лингводидактичен план за българския език, като двуизмерната X-бар структура бъде сведена до едноизмерен линеен ред, подобен на Дидериксеновия. Този модел, макар и несъвършен, би бил полезен при преподаването на скандинавски езици на българи и български език на чужденци.

Глава 6. Резултати, заключение и научни приноси (стр. 200–203)

В тази глава са обобщени отговорите на въпросите, зададени в гл. 1 на дисертационния труд и е направен отчет на задачите, които са изпълнени в хода на изготвянето на дисертационния труд.

В теоретичната глава на дисертационния труд са дадени задълбочени основания за употребата на генеративен модел, основаващ се на късна версия на Теорията за управлението и свързването, модифицирана с някои ключови аспекти на Минималистката програма. В основата на избраната теория почива концепцията за Универсалната граматика, която поставя рамките за изследване, което да опише както повърхнинните, така и дълбинните структури на изследваните езици – шведски, датски и български. Освен това е направен широк обзор на различни версии на формализмите, които се ползват в рамките както на генеративната, така и на различни функционални теории, с цел да бъде построен модел на граматиката, който да има достатъчна

описателна и обяснителна сила, за да могат въз основа на него да бъдат анализирани приликите и разликите между езиците и да бъде даден унифициран модел на словореда им.

Установено е, че до голяма степен трите изследвани езика споделят сходни дълбинни и повърхнинни структури на реализация на аргументите, т.е. не може да се говори за различна основа на деривацията. Употребата на разслоен модел на глаголната фраза допринася за това българският език да не бъде анализиран като неконфигурационен, така че изреченската му архитектура да може да се картографира върху тази на шведския и датския език, и обратно.

Широкият преглед над различните теории за семантичните роли установява, че най-удачната йерархия за изследването на трите езика кодира отношения на проминентност, в които АГЕНТИТЕ се кодират в спецификаторна позиция над РЕЦИПИЕНТИТЕ, които от своя страна се свързват в спецификатор на глаголната фраза над ТЕМИТЕ, които се ситуират като подлог на най-ниската глаголна фраза, която от своя страна взема за своя дясна сестра комплементни предложни фрази с чисто пространствена семантика; тази йерархия се подкрепя от прозренията във норвежката функционална лингвистика – специфично в теоретичния модел на Осхил Нес, в който семантичните роли на аргументите се разглеждат като маркирани със семантични признаци, означаващи наличие или липса на инициация [INST], наличие или липса на воля [VOL] (или релевантно ментално състояние [m] – признак, привнесен от генеративната теория на Таня Райнхарт), и наличие или липса на пълна или градуална засегнатост – [AFF.C] и [AFF.G] (привнесени от автора на дисертационния труд). Самите тези признаци са подредени в йерархия, подобна на тематичната: [+INST] е по-агентивен от [+VOL] и [+m], а [+AFF] се отнася до най-ниските в семантичната йерархия роли – освен онези роли, които не са маркирани с кой да е от признаците и представляват семантично неутрална информация, която може да се изравни с част от маркираните роли. В хода на анализа също така е установено, че появата на някой от йерархически по-ниските признаци при някоя от йерархически по-изпъкналите семантични роли е способна да доведе до понижаване на семантичната наситеност на съответната роля и да я сведе до по-нисък ранг в йерархията. Наборът на семантичните роли, семантиката и йерархията им са потвърдени като универсални за трите езика. Освен това е представен модел за линеаризация на повърхнинната изреченска структура на българския, изхождащ от сравнението между структурата на X'-граматиката и Дидериксеновия модел на скандинавското изречение.

Анализът на алтернативи за най-адекватния *tertium comparationis* на изследването води до решението да не бъде създаден паралелен преводен корпус, в рамките на който да бъде проведено изследването; обектът и предметът на дисертационния труд са сведени до дълбинното кодиране на аргументите от типове предикати, без да бъде търсена строга преводна еквивалентност на цялостни текстове, а широка семантична и граматическа еквивалентност на предикатните типове и конструирането им.

Ограничаването на изследването до прости транзитивни, интранзитивни (неакузативни и неергативни), каузативни, резултативни, повдигащи и дитранзитивни предикати предоставя обозрим, но все пак дълбок материал за сравнение: базови аргументни структури и йерархии, които представляват прототип и основа за изграждането на нарастващо многоместни предикати; интеракциите между аргументните структури в многопредикатни конструкции показва влиянието на семантичните признаци, с които се характеризират семантичните роли, върху приписването на тета-роли; многоместните предикатни конструкции с дитранзитивни предикати позволяват да бъдат установени несъответствията между ролите РЕЦИПИЕНТ/ПРИТЕЖАТЕЛ и ЦЕЛ/ЛОКАЦИЯ и да бъде диагностицирана йерархията между ролите ТЕМА, РЕЦИПИЕНТ/ПРИТЕЖАТЕЛ и ЦЕЛ/ЛОКАЦИЯ.

В хода на изследването е потвърдена предварителната изследователска хипотеза, която гласи, че в шведски, датски и български език глаголните аргументи се свързват за първи път (при т.нар. операция на First Merge, първо сливане) в определени позиции в изречението, като тези позиции се асоциират с приписването на строго дефинирани типове семантични роли; този процес е строго определен от субкатегоризационния тип и семантиката на предиката, но в определени полипредикатни конструкции интеракциите между признаците [INST], [VOL] и [AFF] могат да доведат до различни интерпретации на йерархията на тета-ролите. С това изследването се разглежда като успешно.

6.1. Научни приноси

Настоящият дисертационен труд може да бъде определен като основно теоретичен с потенциално практическо приложение.

Доколкото е известно, този дисертационен труд представлява първото теоретично изследване, в което се съпоставят дълбинните и повърхнинните синтактични

структури, от една страна, на българския език, и от друга – на два скандинавски езика, в случая шведски и датски, с фокус върху предикатната аргументна структура, тета-ролите, които се приписват на предикатните аргументи, и йерархията между тези роли в трите езика.

Основният фокус в дисертационния труд почива върху проблеми в съвременната синтактична теория, които не са напълно разрешени; в текста са съчетани подходи както от генеративната граматика, така и от различни теории в рамките на функционалната граматика, развити в скандинавската лингвистика в последните години. Обърнато е внимание на прототипната транзитивност и в генеративен план е представена функционална тета-йерархия, кодираща семантични признаци в определени структурни позиции, което придава структурна нюансираност на иначе твърде ригидния анализ на хипотезата за закономерното приписване на тета-роли.

В текста е даден нов поглед над проблемите на интранзитивността на неакузативни и неергативни глаголи в трите езика, като ги разглежда от гледната точка на прототипната транзитивност. Представени са иновативни за българския език тестове за феномена на неергативността в съпоставка с добре установените за скандинавските езици тестове; отново от гледна точка на скандинавските езици е даден нов поглед над полипредикатни структури в българския език.

Развита е теория, посредством която е обяснено оразличаването и йерархизирането между тета-ролите ПРОСТРАНСТВЕНА ЦЕЛ и РЕЦИПИЕНТ; зададена е насока за генеративния анализ на лексикално-семантичните отношения синонимия и антонимия, което представлява ново търсене в рамките на генеративната семантика посредством разслоения анализ на глаголната фраза и семантичните роли, които се приписват в обособените от нея структурни позиции.

В предпоследната глава е предложен модел на повърхнинния словоред на българското изречение, основаващ се на линеаризация на X-bar синтаксиса, вдъхновена от теоретични съпоставки, провеждани от скандинавски лингвисти, между генеративната граматика и традиционния за шведския, датския и норвежкия език функционален модел на Пол Дидериксен.

Резултатите от изследването са полезни за общото и съпоставителното езикознание на равнището на синтаксиса, вербалната морфология и семантиката, но освен това имат приложимост и в практическото преподаване на скандинавски езици (на академично и неакадемично ниво), а също и в преподаването на български език на чужденци.

Списък с публикации по темата на дисертационния труд

- Радоев, Константин 2022. Предикати за реч и перцепция на реч в датски, шведски и български език – с-селекцията като тест за конверсивна антонимия, „Германистика и скандинавистика“, брой: 2, стр.: 32-47, 2022.
- Радоев, Константин 2022. Конверсивната антонимия като тест за семантичната селекция на дативни предикати в български, шведски и датски език, „Български език“, приложение 2022, стр.: 292-309, 2022.
- Радоев, Константин 2022. Accusativus cum infinitivo в шведски, датски и български език – генеративен прочит на няколко близки феномена, XVIII научна конференция на нехабилитирани преподаватели и докторанти във Факултета по класически и нови филологии, 2021 г., стр.: 37-56, София, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2022.

Списък с публикации, цитирани в автореферата

- Буров, Стоян. 2019. „Глаголът се променя (конверсивна каузативация на значенията)“. В *Българистични езиковедски четения: Материали от международната конференция по случай 130-годишнината на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, 19-2⁰ ноември 2018 г.*, редактиран от Красимира Алексова, Йовка Тишева, и Марина Джонова. София.
- Бъркалова, Петя. 2017. *Българският синтаксис - познат и непознат*. Университетско издателство „Паисий Хилендарски“.
- Данчев, Андрей. 2001. *Съпоставително езикознание. Теория и методология*. Университетска библиотека 402. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.
- Джонова, Марина. 2005. „Теорията за семантичните роли“. В *Аргументна структура. проблеми на простото и сложното изречение*, редактиран от Светла Коева. Библиотека Verba magistri. ИК „СемаРШ“.
- Коева, Светла. 2005. „Аргументи - семантични отношения и синтактична реализация“. В *Аргументна структура. проблеми на простото и сложното изречение*, редактиран от Светла Коева. Библиотека Verba magistri. ИК „СемаРШ“.
- Костова, Надежда. 2018. „Нови употреби на непреходни глаголи като преходни в българския език“. *Български език* LXV (3). <https://doi.org/10.7546/BL.LXV.18.03.06>.

- Лесева, Светлозара. 2012. „Лексикална семантика и синтактична реализация на аргументите (при префигирани глаголи в българския език)“. Докторска дисертация, Българска академия на науките, Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, Секция по компютърна лингвистика. <https://ibl.bas.bg/wp-content/uploads/2014/10/SLeseva-disertaciya.pdf>.
- Ницолова, Руселина. 2005. „За формалното означаване на семантичните роли в българските конструкции с отглаголни съществителни“. В *Аргументна структура. проблеми на простото и сложното изречение*, редактиран от Светла Коева. Библиотека Verba magistri. ИК „СемаРШ“.
- Пенчев, Йордан. 1993. *Български синтаксис: управление и свързване*. Пловдивско Университетско издателство „Паисий Хилендарски“.
- Рабовянова, Теодора. 2018. „Изглежда нещо не е наред с глагола“. *Studia Philologica Universitatis Velikotarnovenssis* 37 (1): 53–63.
- Рабовянова, Теодора. 2021. „Дерексивите в българския език – непреходни и некаузативни употреби“. *Доклади от Международната годишна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“*, бр. 1: 81–90.
- Радоев, Константин. 2022а. „Конверсивната антонимия като тест за семантичната селекция на дативни предикати в български, шведски и датски език“. *Български Език, Приложение* 69: 292–309. <https://doi.org/10.47810/BL.69.22.PR.20>.
- Радоев, Константин. 2022б. „Предикати за реч и перцепция на реч в датски, шведски и български език – с-селекцията като тест за конверсивна антонимия“. *Германистика и скандинавистика* 2: 32–47. <https://doi.org/10.60055/GerSk.2022.2.32-47>.
- Радоев, Константин. 2022с. „Accusativus cum infinitivo в шведски, датски и български език - генеративен прочит на няколко близки феномена“. В *XVIII научна конференция на нехабилитираните преподаватели и докторанти във Факултета по класически и нови филологии 2021 г.*, редактиран от Мадлен Данова. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.
- Радоев, Константин. 2024. „Дидериксеновият модел като повърхнинен линеаризационен апарат за х-бар граматика“. *Германистика и скандинавистика* 4. <https://doi.org/10.60055/GerSk.2024.4.35-53>.
- Åfarli, Tor Anders, и Marianne Anderson. 2015. „Lokativalternasjonen og dativ på Nordvestlandet“. *Norsk lingvistisk tidsskrift* 33 (2): 201–25.

- Alexiadou, Artemis, и Elena Anagnostopoulou. 2004. „Voice Morphology in the Causative–Inchoative Alternation: Evidence for a Non-Unified Structural Analysis of Unaccusatives“. В *The Unaccusativity Puzzle: Explorations of the Syntax-Lexicon Interface*, редактиран от Artemis Alexiadou, Elena Anagnostopoulou, и Martin Everaert. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199257652.001.0001>.
- Almlund, Åse. 1999. „En semantisk rollemodel“. *Ny forskning i grammatik*, бр. 6 (Октомври). <https://doi.org/10.7146/nfg.v7i6.23992>.
- Arad, Maya. 1998. „Psych-notes“. В *UCL Working Papers in Linguistics*, редактиран от John Harris и Corinne Iten, том 10. <https://www.phon.ucl.ac.uk/home/PUB/WPL/98papers/arad.pdf>.
- Baker, Mark. 1996. „On the Structural Positions of Themes and Goals“. В *Phrase Structure and the Lexicon*, edited by Liliane Haegeman, Joan Maling, и James McCloskey, том 33, редактиран от Johan Rooryck и Laurie Zaring. *Studies in Natural Language and Linguistic Theory*. Springer Netherlands. https://doi.org/10.1007/978-94-015-8617-7_2.
- Baker, Mark C. 1988. *Incorporation: A theory of grammatical function changing*. The University of Chicago Press.
- Baker, Mark C. 1997. „Thematic Roles and Syntactic Structure“. В *Elements of Grammar: Handbook in Generative Syntax*, 1во изд., редактиран от Liliane Haegeman. Kluwer International Handbooks of Linguistics. Kluwer. https://doi.org/10.1007/978-94-011-5420-8_2.
- Beck, Sigrid, и Kyle Johnson. 2004. „Double Objects Again“. *Linguistic Inquiry* 35 (1): 97–123. <https://doi.org/10.1162/002438904322793356>.
- Berkov, Valerij. 1997. *Norsk ordlære*. Universitetsforl.
- Bjerre, Tavs, Eva Engels, Henrik Jørgensen, и Sten Vikner. 2008. „Points of convergence between functional and formal approaches to syntactic analysis“. *Working Papers in Scandinavian Syntax* 82: 131–66.
- Bošković, Željko. 2002. „Clitics as nonbranching elements and the linear correspondence axiom“. *Linguistic inquiry* 33 (2): 329–40.
- Bošković, Željko. 2002. „Clitics as Nonbranching Elements and the Linear Correspondence Axiom“. *Linguistic Inquiry* 33 (2): 329–40.
- Burzio, Luigi. 1986. *Italian Syntax*. D. Reidel publishing Company.

- Carnie, Andrew. 2006. *Syntax: A Generative Introduction*. 2. ed., [Nachdr.]. Introducing Linguistics 4. Blackwell.
- Chomsky, Noam. 1981. *Lectures on government and binding*. Studies in generative grammar 9. Foris Publications.
- Chomsky, Noam. 2014. *The minimalist program*. MIT press.
- Cruse, Alan. 2006. *A Glossary of Semantics and Pragmatics*. Edinburgh University Press.
- Cruse, D. Alan. 2000. *Meaning in language: An introduction to semantics and pragmatics*. Oxford University Press.
- Cuervo, María Cristina. 2020. „Datives as applicatives“. В *Dative Constructions in Romance and Beyond*, редактиран от Anna Pineda и Jaume Mateu, том 7. Language Science Press. <https://langsci-press.org/catalog/book/258>.
- Diderichsen, Paul. 1984. *Elementær Dansk Grammatik*, Gyldendal, Copenhagen. 3то изд. Gyldendal.
- Dobler, Eva. 2008. „Creating as causing something to exist somewhere“. Conference paper presented в Generative Linguistics in the Old World (GLOW) XXXI, Newcastle upon Tyne.
- Dowty, David. 1991. „Thematic proto-roles and argument selection“. *Language* 67 (3): 547–619.
- Faarlund, Jan Terje. 2019. *The syntax of mainland Scandinavian*. Oxford University Press.
- Franks, Steven, и Catherine Rudin. 2005. „Bulgarian clitics as K⁰ heads“. В *Formal approaches to Slavic linguistics: The South Carolina meeting*, редактиран от Steven Franks, Frank Y. Gladney, и Mila Tasseva-Kurktchieva. University of Michigan. https://www.researchgate.net/publication/237663468_Bulgarian_Clitics_as_K_0_Heads.
- Goldberg, Adele E. 1995. *Constructions: a construction grammar approach to argument structure*. Cognitive theory of language and culture. University of Chicago Press.
- Göttsche, Hans. 2006. „Sætningsled, kasus og signifikation“. *Tidsskrift for Sprogforskning* 4 (2): 39. <https://doi.org/10.7146/tfs.v4i2.312>.
- Grimshaw, Jane. 1992. *Argument Structure*. MIT Press.
- Grimshaw, Jane, и Armin Mester. 1988. „Light verbs and θ -marking“. *Linguistic inquiry* 19 (2): 205–32.
- Hale, Ken, и Samuel Jay Keyser. 2002. *Prolegomenon to a theory of argument structure*. MIT press.

- Hale, Kenneth, и Samuel Jay Keyser. 1993. „On argument structure and the lexical expression of syntactic relations“. В *The View from Building 20: Essays in Linguistics in Honor of Sylvain Bromberger*, редактиран от Kenneth Hale и Samuel Jay Keyser. The MIT press Cambridge. <https://www.semanticscholar.org/paper/On-Argument-Structure-and-the-Lexical-Expression-of-Hale-Keyser/244b8a2de2ff31039585ae8dbcf4b1ce29ed9460>.
- Hansen, Erik, и Lars Heltoft. 2011. *Grammatik over det danske sprog*. 1во изд. Syddansk Universitetsforlag.
- Harley, Heidi. 1996. „Events, agents and the interpretation of VP-shells“. MS, University of Pennsylvania. <http://citeseer.ist.psu.edu/harley96events.html>.
- Herslund, Michael. 1986. „The Double Object Construction in Danish“. В *Topics in Scandinavian Syntax*, edited by Frank Heny и Joan Maling, том 5, редактиран от Lars Hellan и Kirsti Koch Christensen. Studies in Natural Language and Linguistic Theory. Springer Netherlands. https://doi.org/10.1007/978-94-009-4572-2_7.
- Hornstein, Norbert, Jairo Nunes, и Kleantes K. Grohmann. 2005. *Understanding Minimalism*. Cambridge Textbooks in Linguistics. Cambridge university press.
- Hout, Angeliek van. 2004. „Unaccusativity as Telicity Checking“. В *The Unaccusativity Puzzle: Explorations of the Syntax-Lexicon Interface*, редактиран от Artemis Alexiadou, Elena Anagnostopoulou, и Martin Everaert. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199257652.001.0001>.
- Iovtcheva, Snejana P. 2019. „The dative arguments in Bulgarian“. Massachusetts Institute of Technology. <https://dspace.mit.edu/handle/1721.1/122427>.
- Jackendoff, Ray. 1977. *X' Syntax: A Study of Phrase Structure*. Том 18. Linguistic Inquiry Monographs.
- Jackendoff, Ray S. 1992. *Semantic structures*. Том 18. MIT press.
- Jørgensen, Henrik. 2000. *Indføring i Dansk Syntaks*. Institut for Nordisk Sprog og Litteratur, Aarhus Universitet. <https://tildeweb.au.dk/au132769/papers/joer00b-old.pdf>.
- Jørgensen, Henrik. s.d. „The Diderichsen sentence model-a flexible tool for syntactic analysis“. s.p. <https://tildeweb.au.dk/au132769/papers/joer07a.pdf>.
- Jørgensen, Henrik. б.д. „The Diderichsen sentence model-a functional and formal approach to syntax“. *special issue of Nordlyd*, ed. Gunnar Hrafn Hrafnbjargarson. <https://tildeweb.au.dk/au132769//objectpositions/sandbjerg-files/joergensen2.pdf>.
- Kerstens, Johan, Eddy Ruys, и Joost Zwarts. 1996. *Lexicon of Linguistics*. Utrecht institute of Linguistics OTS. <https://lexicon.hum.uu.nl/>

- Koopman, Hilda, и Dominique Sportiche. 1991. „The position of subjects“. *Lingua* 85 (2–3): 211–58.
- Krapova, Iliana, и Guglielmo Cinque. 2008. „On the order of wh-phrases in Bulgarian multiple wh-fronting“. *Formal description of Slavic languages: the fifth conference*, (Leipzig), 318–36. <https://iris.unive.it/handle/10278/25110>.
- Krifka, Manfred. 1999. „Manner in dative alternation“. В *Proceedings of WCCFL 18: West Coast Conference on Formal Linguistics*, редактиран от Sonya Bird, Andrew Carnie, Jason Haugen, и Peter Norquest, том 18. Cascadilla Press. <https://www.leibniz-zas.de/en/research/publications/details/publications/3398-manner-in-dative-alternation>.
- Larson, Richard K. 1988. „On the double object construction“. *Linguistic inquiry* 19 (3): 335–91.
- Levin, Beth. 1993. *English verb classes and alternations: A preliminary investigation*. 1во изд. University of Chicago press. <https://www.semanticscholar.org/paper/English-Verb-Classes-and-Alternations%3A-A-Levin/6cbc1eb25f4ab29a613418b3b0740e74141a0f17>.
- Levin, Beth, и Malka Rappaport Hovav. 1999. *Unaccusativity: At the Syntax-Lexical Semantics Interface*. 3. print. Linguistic Inquiry Monographs 26. MIT Press. <https://www.fulcrum.org/concern/monographs/37720d24n>.
- Levin, Beth, и Malka Rappaport Hovav. 2005. *Argument Realization*. 1во изд. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511610479>.
- Lundquist, Björn. 2014. *Double object constructions: active verbs*.
- Lyngfelt, Benjamin. 2007. „Mellan polerna. Reflexiv-och deponenskonstruktioner i svenskan“. *Språk & stil*, бр. 17: 86–134.
- Murphy, M. Lynne. 2003. *Semantic Relations and Lexicon: Antonymy, Synonymy, and Other Paradigms*. Cambridge University Press.
- Næss, Åshild. 2007. *Prototypical Transitivity*. Том 72. Typological Studies in Language. John Benjamins Publishing Company. <https://doi.org/10.1075/tsl.72>.
- Nielsen, Peter Juul. 2019. „Indirekte objekt i moderne dansk talesprog: En korpusundersøgelse af frit indirekte objekt“. *Ny forskning i grammatik*, бр. 26 (Септември): 141–59. <https://doi.org/10.7146/nfg.v0i26.115999>.
- Pantcheva, Marina. 2008. „Bulgarian Motion Verbs and Prefixation“. UiT The Arctic University of Norway.

- https://www.researchgate.net/publication/228797054_Bulgarian_Motion_Verbs_and_Prefixation.
- Panther, Klaus-Uwe, и Klaus-Michael Köpcke. 2008. „A Prototype Approach to Sentences and Sentence Types“. *Annual Review of Cognitive Linguistics* 6 (Ноември): 83–112. <https://doi.org/10.1075/arcl.6.05pan>.
- Piñón, Christopher. 2001a. „Modelling the causative-inchoative alternation“. *LINGUISTISCHE ARBEITSBERICHTE* 2001 (76): 273–93.
- Piñón, Christopher. 2001b. „A Finer Look at the Causative-Inchoative Alternation“. *Semantics and Linguistic Theory* 11 (Октомври): 346. <https://doi.org/10.3765/salt.v11i0.2858>.
- Platzack, Christer. 1986. „Diderichsens positionsschema och generativ transformationsgrammatik“. *NyS, Nydanske Sprogstudier* 16 (16–17): 161. <https://doi.org/10.7146/nys.v16i16-17.13348>.
- Platzack, Christer. 1998. *Svenskans inre grammatik-det minimalistiska programmet: en introduktion till modern generativ grammatik*. Studentlitteratur.
- Platzack, Christer. 2009. *Den fantastiska grammatiken. En minimalistisk beskrivning av svenskan*. Språk- och litteraturcentrum, Lunds universitet. <https://www.sol.lu.se/media/utbildning/dokument/kurser/SVEM22/20091/Den%20fantastiska%20grammatiken.pdf>.
- Primus, Beatrice. 1998. „The relative order of recipient and patient in the languages of Europe.“ В *Constituent Order in the Languages of Europe*, редактиран от Anna Siewierska. De Gruyter Mouton. <https://doi.org/10.1515/9783110812206.421>.
- Primus, Beatrice. 2006. „Mismatches in semantic-role hierarchies and the dimensions of role semantics“. В *Semantic Role Universals and Argument Linking: Theoretical, Typological, and Psycholinguistic Perspectives*, редактиран от Ina Bornkessel, Matthias Schlesewsky, Bernard Comrie, и Angela D. Friederici. Mouton de Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110219272.53>.
- Radoev, Konstantin. 2023. „How to {make} things {be SOME WAY} or {do THINGS} – Modelling Danish, Swedish, and Bulgarian Object Control and Object Predicative Structures“. *Германистика и скандинавистика* 3: 34–49. <https://doi.org/10.60055/GerSk.2023.3.34-49>.
- Ramchand, Gillian Catriona. 2008. *Verb Meaning and the Lexicon: A First Phase Syntax*. 1во изд. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511486319>.
- Rudin, Catherine. 1997. „AgrO and Bulgarian pronominal clitics“. В *Formal Approaches to Slavic Linguistics: The Indiana Meeting*, редактиран от Martina Lindseth и Steven

- Franks, Michigan Slavic Publications.
https://catherinerudin.github.io/papers/Rudin_1997_AgrO_Pronominal_Clitics.pdf.
- Slavkov, Nikolay. 2008. „Formal consequences of dative clitic doubling in Bulgarian ditransitives: An applicative analysis“. *Journal of Slavic linguistics* 16 (1): 139–66.
- Sørensen, Finn. 1984. „The Extended Standard Theory. A presentation with reference to topicalization in Danish“. *NyS, Nydanske Sprogstudier* 14 (14): 5.
<https://doi.org/10.7146/nys.v14i14.13330>.
- „Subjektsval vid passivering av ditransitiva verb“. 2004. Unpublished Masters Thesis, Lunds Universitet.
- Teleman, Ulf, Staffan Hellberg, и Erik Andersson. 1999. „Svenska akademiens grammatik“. *Arkiv*, 233.
- Togebj, Ole. 2003. *Fungerer denne sætning? funktionel dansk sproglære*. Gad.
- Togebj, Ole. 2017. „Formel og funktionel grammatik“. *NyS, Nydanske Sprogstudier*, бр. 52–53 (Декември): 107–34. <https://doi.org/10.7146/nys.v1i52-53.102677>.
- Valdeson, Fredrik. 2021. „Ditransitives in Swedish: A Usage-Based Study of the Double Object Construction and Semantically Equivalent Prepositional Object Constructions 1800–2016“. Doctoral Thesis, Stocholms Universitet. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1606260/FULLTEXT01.pdf>.
- Van Valin, Robert D. 2006. „Semantic macroroles and language processing“. B *Semantic Role Universals and Argument Linking: Theoretical, Typological, and Psycholinguistic Perspectives*, редактиран от Ina Bornkessel, Matthias Schlesewsky, Bernard Comrie, и Angela D. Friederici. Mouton de Gruyter.
<https://doi.org/10.1515/9783110219272.263>.
- Vikner, Sten. 1989. „Object shift and double objects in Danish“. *Working Papers in Scandinavian Syntax* 44: 141–55.
- Vikner, Sten. 1995. *Verb Movement and Expletive Subjects in the Germanic Languages*. 1во изд. Oxford University Press, USA.
- Vikner, Sten. 1999. „Ledstillingen i dansk og government & binding“. B *Sætningsskemaet i generativ grammatik*, редактиран от Per Anker Jensen и Peter Skadhauge. Institut for Erhvervssproglig Informatik og Kommunikation, Syddansk Universitet.
<https://tildeweb.au.dk/au132769/papers/vikn99a.pdf>.
- Vikner, Sten. 2014. „Kan en konstituent være både subjekt og objekt på samme tid?: om indlejrede infinitivsætninger på dansk“. B *Problemer og perspektiver i dansk syntaks: med Kristian Mikkelsen som anledning*, редактиран от Ole Togebj, Sten Vikner, и

Henrik Jørgensen. Syddansk Universitetsforlag.
<https://tildeweb.au.dk/au132769/papers/vikn14a.pdf>.

- Vikner, Sten. 2021a. „Den strukturelle asymmetri mellem det indirekte og det direkte objekt i dansk“. *18. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog* 18: 499–514.
- Vikner, Sten. 2021b. „Den strukturelle asymmetri mellem et objekt og et efterfølgende PP-komplement i dansk“. *Ny forskning i grammatik*, бр. 28 (Октомври).
<https://doi.org/10.7146/nfg.vi28.128789>.
- Vikner, Sten, и Volkmar Engerer. 2006. „Forord til Kasus, sætningsled og semantiske roller“. *Tidsskrift for Sprogforskning* 4 (2): 5. <https://doi.org/10.7146/tfs.v4i2.310>.
- Vikner, Sten, и Henrik Jørgensen. 2017. „En formel vs. en funktionel tilgang til dansk sætningsstruktur“. *NyS, Nydanske Sprogstudier*, бр. 52–53 (Декември): 135–68.
<https://doi.org/10.7146/nys.v1i52-53.24954>.
- Vikner, Sten, и Rex A. Sprouse. 1988. „„Have“/"Be"-Selection as an A-Chain Membership Requirement“. *Working Papers in Scandinavian Syntax* 38: 1–48.